

GÂND ROMÂNESC

No. 6—7

ANUL IV.

IUNIE—IULIE

1936

GÂND ROMÂNESC

ÎNMORMÂNTAREA LUI URCAN BĂTRÂNUL

II

Deși miercuri, zi de post și de lucru, la îngropăciune venise lume multă. Însmormântările se făceau după amiaza târziu, înainte se îngropau doar Țigani și oamenii pustii. Sărăcimea de prin alte părți începu să curgă de cum se ridicase apa și se luciise soarele. Cu dreptul pe care îl au străinii în casa altuia la nuntă și la foc, bărbații se apucară de lucru pe afară, măturând curtea, îngrijind de vite; femeile în bucătăria de vară curățeau cartofi, vorbeau despre mort, de una, . . . de alta. . .

Unii — și aceștia erau cei mulți — se tolăniseră pe spate la umbra salcâmlor înalți de după casă. Nepăsându-le de mirosul de mort ce ieșea din casă prin ferestruia deschisă în dreptul lor, cu pălăriile de paie, vechi, înegrite de vreme, puse pe ochi, dormeau fără griji. Stând întinși, cu mâinile aruncate alături, izmenele li se sufucaseră și între ele și obiala murdară de opincă se vedeau bucăți de picioare păroase, murdare. Câteva muște mari, zbărnaitoare, treceau dela unul la altul, pișcându-i de mâni, de ori unde rămânea un petec de trup descoperit. Prin somn se clătina un umăr, se zgărcea un gât, un picior.

Când trecu de amiazi și alături de muște intră în luptă foamea, se ridicau pe rând, ici, colo, chipuri buhăite, cu ochii umflați de somn; căscând de le părăiau fălcile, se uitau cu jale în drumul popii. Dela venirea lui nu era mult până la împărțitul colacilor. Dar pe drum, nici gând de popă; câte un om răsleț se trăgea încet spre casa Urcăneștilor. De necaz mai căscau odată apoi se lăsau iar pe spate.

Corturarii din Țicud, sat vecin cu o vestită laie de Țigani, nelipsiți dela îngropăciunile și praznicele din împrejurimi, cale de cinci poște, desculți, cu piepturile goale și pletele negre, lucii, atârându-le pe găturile tucirii, gâdilați de mirosul mâncărilor, începură să dea târcoale bucătăriei. O luară întâi pe departe, micșorându-și cercul din ce în ce până când se treziră în ușă:

— O țără de pită, mă rog d-tale. Că-s flămândă; n'am mâncat de alaltăieri.

— Dă și o bucată de slănină, voinicile. Să-ți dea Dumnezeu noroc la porci, că făină mustață ai.

— Ptiu, ce șurț mândru ai, fată frumoasă, scuipe să nu o deoa-che, o țigancă, pe una din femeile care se învăteau prin bucătărie. Să mă stropșească, dacă am mai văzut așa pene. Ptiu! Dă țigăncii să pună ceva în gură.

Femeile mai puneau mâna pe mătură. Simion se slobozi de câteva ori cu biciul printre ei, dar Țiganii, rupți de foame, în cele din urmă rupseră zăgazurile, intrară în casă, în bucătărie, ținându-se scaiu de om. Nemai putând răzbi, le asvârli o pită mucedă, din cele pe care le păstra Ludovica sub pat cu săptămânile. Balaurii o înghițiră într'o clipă, apoi începură să se joare, pe penele din aripa arhanghelului Gavril, pe pragul dela poarta raiului că ei nici n'au văzut pita.

Bogații satului, câțiva moșnegi de seama lui Urcan Bătrânul, îmbrăcați cu cioareci noi de lână albă, cu sumane tivite și cusute în forme bătrânești, având fețele albe, curate, străbătute de vinișoare sângerii, cu mustați mari și plete, steteau de o parte, sprijiniți în băte. Vorbeau puțin și scuipeau pe rând.

Veniseră la îngropăciune toate neamurile sărace ale Urcăneștilor și mai ales cele din partea Ludovichii. Așa, se vede, e făcută lumea, ca apa mică să curgă spre cea mare. Cu mulți dintre săracii ăștia Simion și Ludovica nu se arătau neamuri, dar oamenii se făceau că nu văd și unde era lume mai multă: *cuscre* în sus și *vară* Ludovică în jos. Nici o durere de cap nu-l apuca pe Simion fără să nu vie să-l vadă câțiva *cumnați*.

Acum Ludovica se uita la ei urât, cu atât mai urât cu cât oamenii se arătau mai neamuri cu ea. Ii aduceau aminte de lumea din care plecase, de copilăria chinuită, când primăvara până nu se desghețase pământul, păștea oile unuia și a altuia, având drept merinde o bucată de mămăligă rece cu ceapă. Apoi casa lor, o hrubă vârită jumătate în pământ, în partea satului numită Țigătime. Viermuiau acolo cinci fete, dintre care ea era a treia. Pe tatăl astmatic și cu picioarele umflate cât coafele îl rupse întâi moartea dela mal; apoi îi căzură în apa turbure a vieții de dincolo mama și o soră mai mică.

Celelalte au sburat dela cuib fiecare la rândul ei. Una e slujnică în București; Nica s'a măritat cu un plutonier și Aurelia, cea mai frumoasă, a ajuns *doamnă mare*. Când vine în sat, țărani vorbesc de ea în șoaptă.

Ludovica a vândut de mult grădina părintească. Stăpânul nou a dărmătat hruba, oblind locul și, ajutat de vreme, a șters urmele sărăciei de odinioară. Când în fosta lor ogradă n'a mai rămas nimic, din ce să-i amintească trecutul, Ludovica s'a bucurat. Ii plăcea să

creadă să s'a născut pe moșia lată a Urcăneștilor, că la nașterea ei au mugit în poiată patru boi.

Printre femeile sărace, care țineau în brațe și de mâni copii storși de vlagă, cu capetele ciufulite și ochi urduroși, ce se scurgeau după mâncare, femei cu ochii înroșiți de acasă, cu glasuri mieroase, compătimitoare, Ludovica umbla cu privirea în pământ, cum i se șade omului cuprins de jale. *Năpădită* de treburi nu sta de vorbă cu nimeni.

Dacă se putea dumiri că *sărântocii* *ăștia*, de care se crezuse scâpată pentru totdeauna, veniseră la ea acasă să-i vâre în nas rudenii, nu-i ierta că au venit atâția.

— La de ai lor nu se duc, când le moare cineva; merg numai unde le miroase a mâncare și a beutură. Dar vor mânca azi foc; eu n'am să-i satur, își zicea.

Gândul că a făcut numai trei cuptoare de aluat o rodea la inimă. În curte gurile flămânde trecuseră de patru sute și din patru părți a hotarului curgeau mereu.

Văzându-i cum vin, Ludovica se întreba desnădăjduită:

— Ce mă fac eu cu hămesiiții *ăștia*?

Se năpustea cu sudălmii și blesteme asupra mortului, care, toată vieața le-a făcut numai supărări și încurcături. Simion încă nu e ca toți bărbații, stăpân la casa lui. Dacă n'ar fi lăsat după zisa ei, ci i-ar fi spus apăsător, așa cum trebuie să spună capul casei unei muieri proaste și neștiutoare: — fă atâția și atâția colaci, ar fi făcut și acum n'ar rămâne cu rușinea la nas. Omul ei, săracul, a fost născut să poarte rochie și năframă, nu cioareci. Casa unde bărbatul nu știe să fie bărbat, când trebuie, pustiasc-o focul și sufle-i vântul cenușa în patru părți a lumii.

Mortul până ieri zăcuse jos, pe pământul rece. Acum era pus în sicriul așezat pe laviță, în fruntea odăii de către drum. Giulgiu de târg nu i-au cumpărat, că bună e și pânza groasă de cânepă: tot putrezește în pământ. Sicriul l-a făcut Ionele, meșterul, căruia Ludovica — ca unui nepot ce îi e — o să-i dea la toamnă ori niciodată o mierță de grâu. Au cumpărat o cunună ieftină, pe care, în loc s'o lase pe sicriu, au legat-o cu o sfoară de țafâna ferestrii, lăsând-o să atârne afară, spre drum. Să vadă lumea că Urcăneștii au cumpărat tatălui lor cunună înflorită de târg.

Drumeții clătinau din cap, zicând:

— Sânt numai fală cât sânt.

Valer nu adăpă boii la vreme, ci târziu, când curtea forfotea de lume. Boii buieci, începură să facă roate, să dea din coarne, să svârle cu picioarele; unul era să prăpădească pe o țigancă bătrână, cu ve-

derea scurtă. După ce femeea, tremurând din tot trupul, de sta să cadă, se adăposti în târnaț, Valer îi zise râzând, mândru:

Ce-i Marișcă? Era să te lingă boul. Asta înseamnă noroc.

— Linge-te-ar deavolii pe lumea aialaltă, voinice.

Gazdele se uitară înadins la vite, căutându-le slăbiciuni în felul cum umblau, la gâturile juguite, în chipul cum aveau crescute coar-nele. Valer spuse povestea fiecărei perechi; de unde i-au cumpărat, la care târg, al Sâmpetrului, ori al Sângeorzului, cum erau atunci: unul, cel dinafară, din tânjală împungea; la perechea din rudă, cel de către om nu se lăsa prins în jug. Acum sunt blânzi ca oile; numai pe muieri nu le pot suferi; unde le văd, acolo se iau după ele.

Gazdele aveau și ei boi, dar ai lor n'aveau nici un nărav. Incolo? Erau atât de mari, cu gâturile așa de late, coarnele de ai crede că totdeauna le unge cineva cu unsoare; erau întocmai, dar întocmai așa de frumoși ca ai Urcăneștilor.

Simion, până azi ținut de scurt de Ludovica, se cam frecase de sticla cu vinars. De dimineață a fost de câteva ori în sat, unde, întâlnindu-se cu oameni de o seamă, intraseră pe la făgădău. Firește, avea ceva de aranjat cu jidovul.

Cu capul descoperit și fața aprinsă de căldură, mânecile căme-șii sufocate până mai sus de coate, ca la tăiatul porcului, umb'la printre oameni de colo până colo, fără rost, dând în gura mare porunci pe care nu le asculta nimeni. Era oarecum mândru că la casa lui s'a strâns atâta lume, că toți se dau la o parte din cale-i, făcân-du-i loc, trudindu-se să-i înțeleagă vrerile. Niciodată în viață nu fu-sese el atât de mare. Deaceea și vorbea puțin, spunându-și gândul scurt, apăsat.

Supărarea din ziua morții îi trecuse. Bărbatului — credea el — nu trebuie să-i pese de moarte.

S'a stins omul? E bun mort. Cei rămași să se înhame în locu-i la carul vieții și . . . hai mai departe. De plâns și de jeluire au muie-rile vreme destulă. Apoi Bătrânul își trăise traiul, era de șaptezeci și șase de ani. N'avea ce mai aștepta. E bine ca omul, când i s'a îm-plitit veleatul să pună jos sapa și coasa și să nu se mai împotrivescă morții. La ce să ajungă să-i scuipe nepoții în urmă, să se împie-dece de prağuri. . .

Ludovica, Ana și alte neamuri pe potriva lor, lăsându-se adesea dela treabă, se abăteau pe la căpătâiul mortului, unde *podidindu-le* plânsul își cântau în viersuri dragostea pentru răposatul Urcan. Rar cuteza să se amestece printre neamuri vreo străină săracă, de pe alte sate; era totuși îngăduită dacă avea glas mândru și știa bocete multe.

Imbrobodite înainte, aplecate asupra sicriului, cu stânga prop-

tindu-și bărbia și cu dreapta lipită de piept, cântau moșia mare a Urcăneștilor, cântau plugurile care ieșeau primăvara în brazdă, dimineața când cântă ciocârliă; cântau vieța creștinească, tihna din mijlocul câmpului însoțit și căinoșia morții.

Pe toate le-a făcut Dumnezeu cu rânduială, numai pe una a greșit-o: slujba morții.

De ce trebuie să moară și bogatul? La casa cu zece copii, unde e așteptată cu dor, nu se duce. Pe cel strivit de car, cu oasele frânte, fără vază și fără mâni, rugându-se să-l primească în împărăția ei, nu-l aude. De ce?

La întrebarea asta cântecul nu mai știa răspunde. Se învârtea neconținut pe deasupra, apropiindu-se și depărtându-se dar nu găsea pământul pe care să se lase cum nu găsește pasărea ce zboară, rătăcită, deasupra apelor pustii. . .

Când lui Simion i se părea că Ludovica e prea cuprinsă de jale, își făcea drum cu trudă, printre oamenii înghesuți, până lângă sicriu, unde lumânările, înădușite de mirosul de mort, de acreală trupurilor asudate, clipeau ca în fundul unei peșteri și luând-o de mijloc, îi zicea blând:

— Lasă, tu muiere, nu te mai supăra.

Odaia era tixită de oameni, de n'ar mai fi încăput vreunul nici bătut cu ciocanul.

Cântecul curgea mereu, plângător. Moartea ascunsă între oameni sufla în lumânări. Lângă sicriul tatălui său, așezat după masă, în locul obișnuit al bătrânului, firea slabă a lui Simion, cojită la suprafață de rachi, se topea îndată. Nu era atât părerea de rău, cât un simțământ vag, copleșitor de zădărnice a lucrurilor omenești, simțământ care, în fața morții, apasă totdeauna pe suflet. Când îți mor părinții e mai greu, căci deacum îți vine ție rândul. Și Simion se gândea. . . Iată-l bărbat în vârstă, îl chinue răceala și când vorbește îi sună pieptul ca toba; ca mâine o să-i vie și lui rândul. Cei rămași îl vor îngropa și pe el tot astfel, cu plânset și cu lumânări. Apoi îi vor împărți pământurile, sfădindu-se: fiecare va zice că celălalt a luat mai mult. Copiii deveniți bărbați își vor trăi vieța; când le va albi mustața și li se vor îngreui oasele, durându-i, cum îl dor acum pe el, într'o bună zi vor închide ochii. Li vor plânge bocitoarele. Cântecul clopotelor o să se reverse peste sat trei zile, oasele or să fie așezate în pământ și oamenii își vor aminti de ei din ce în ce mai rar.

Vor cădea ploi; mormintele se vor surpa și în jur vor crește bălării, iarbă. . .

Sprrijinindu-și soția, Simion, pare că atârnă de ea ca o pară

sbârcită de o creangă fulgerată. Ducându-și mâna noduroasă la ochi, își șterge lacrimile.

Ludovica vrea să rămână lângă *socrul ei drag*.

Mai bine moare decât să se despartă de el; să-i îngroape în același mormânt.

Afară, între femeile care se imbulzeau s'o îngrijească — femei sărace — uitând că e găzdoaie mare, se jeluia astfel:

— Socru cum a fost al meu să tot dea Dumnezeu. În toate zilele mele n'am avut cu el o vorbă legănată. La o casă mare — aici moaie glasul, lăsându-l numai atât cât să fie auzită — multe se petrec. Așa e lumea: unde sunt multe să se petreacă multe. Simion, că mi-e bărbat, e mai rău de gură, dar Urcan Bătrânul, Dumnezeu să-l hodinească, a fost ca pânea caldă. Nu e vorbă, l-am și îngrijit eu, ca pe un tată bun. Nu m'am întors niciodată dela o zi a târgului fără a-i aduce o turtă, o glăjuță de vinars verde. Ii plăcea — aici Ludovica parcă zâmbește —, fie-i drumul înflorit și se bucura ca un copil. Așa-s bătrânii — aici suspină. . .

După ce se îndepărtează, femeile care o ascultaseră dând din cap după fiecă vorbă, își strâng cercul, vârându-se unele în altele. Buzele li se lătesc, gura se mărește și ochii miciți de abia se văd, ard violeni. Glasurile molatice, miorlăitoare se înăspresc deodată, devenind tăioase, șuierătoare ca limbile de reptilă.

În aerul dintre ele se încrucișează icniri de răs, capete de vorbe; apoi liniștindu-se, când se apropie vreunul de-ai casei, în colțul gurilor strămbate rămâne încrustată batjocura, greaua batjocură țărănească.

* * *

Tinerimea rămânea afară, în ogradă. Bărbații și femeile în vârstă intrau pe rând în casă, ziceau: „Dumnezeu să-l ierte” și dupăce stăteau câteva clipe în fața sicriului, ieșeau afară amețiți de aerul greu, de duhoarea mortului, a cărnii opărite. Se scurgeau la umbră, după casă. Acolo, cei care veniseră demult, sătui acum de somn și flămânzi, ridicați pe jumătate, cu un picior întins și cu altul strâns la gură, cu cotul pe genunche și capul în palmă, se uitau mereu în calea popii.

— . . . u mai vine?

— Pââă doarme de amiazi.

— Aaaauu... ă, că lungă-i ziua. Dormire-ar somnul ăl din urmă.

De necaz scui-pau departe.

Bătrânii, vorbind între ei, spuneau că Urcan nici nu miroase tare. Așa, cum miroase mortul vara.

— Mai demult, când eram eu fată, zicea o babă schioapă, cu glasul gros ca de buhaiu, nu se îngropau morții a treia zi. Se țineau pe laviță o săptămână, ori și mai mult, după cum era vremea. Atunci să fi văzut miros; se simțea dintr'un cap într'altul al satului. Oamenii nu erau atât de subțiri la nas ca cei de azi. Când se duceau la îngropăciune, nu se uitau, ca oile vara, dincotro bate vântul și în partea aceea să se așeze.

— Aia au fost altfel de oameni.

— Altfel, altfel. N'alegeau la mâncare; ia acolo, borș și mămăligă; pita era de secară, neagră și clicoasă de, când o frământai, nu era modru să-ți scoți mâinile din ea; se culcau toată viața pe pământul rece și erau puțini care nu treceau suta. Aștia de azi la patruzeci sânt ca fripți; o suflare de vânt îi face cârlig.

— Așa a fost. Dar mai demult n'aveau oamenii atâtea griji. Erau mai puțini. Vinul și vinarsul nu erau puse sub o sută de legi; bea fiecare cât putea. Și asta îi ținea în picioare.

— Ei, hei . . . bine a fost mai demult, suspină bătrâna.

Astfel oamenii veneau mereu, se închinau în fața sicriului și apoi îngroșând numărul celor de afară, undeva, într'un colț își rume-gau vorbele.

Numai Urcăneasa sta neîntreput lângă mort. Stând nemișcată, cu privirea dusă și mâinile încrucișate pe piept, gârbovă, cum era, părea crescută acolo din lutul feții căsii; crescută demult, de sute de ani. (Toată ceremonia îngropării cu mort, lumânări, bocitoare și oameni mulți părea că durează astfel din alt veac, pe alt tărâm). Era îmbrăcată cu *hainele bune*: o rochie neagră pe care i-a cumpărat-o Urcan acum sunt patruzeci de ani, anume pentru praznice și îngropăciuni. A îmbrăcat-o doar de două-trei ori. Ar fi fost dorit să le lase moștenire unei fete, așa cum i-a lăsat și ei, mamă-sa, dar nu i-a dat Dumnezeu. De aceeași vârstă îi sunt șorțul și năframa; pe ele o să le lase moștenire altor nepoate.

Din ochii-i storși, împrejmuți în boțiturile pielii ca în crețele unor pungi goale, curg picături mari de lacrimi; alunecând prin ogășiile sbârciturilor, se scurg pe puful de sub nas, căzând în gură — le simte gustul sărat — și după ce atârână o clipă în colțul bărbiei ascuțite în formă de ciocan, cad jos una după alta. Buzele i se mișcă încet; parcă spun, fără glas, o poveste. Așa, cum i-a fost vieața, văzută prin limpezimea lacrimilor tot pare mai luminoasă, mai fără umbre. Lumină tristă de toamnă târzie. . . Până a fost fată se scula dimineața cu noaptea în cap, se spăla pe obraz afară, în halău. Iarna

spârgea ghița cu pumnul; odată s'a tăiat de s'a înroșit toată apa; mai are și acum semnul la călcâiul mâinii. Ce i-a păsat atunci de atâta lucru? Era sănătoasă ca piatra. A venit apoi măritatul. Trebuia să facă de mâncare lucrătorilor, bărbatului și nu s'a mai dus la sapă și la secere. Asta a fost întâiul lanț pe care viața i l-a aruncat împrejurul trupului. Și i-a intrat adânc în carne. S'a născut apoi Simion și peste cinci ani o fată, care a murit. După ce i-a intrat în casă Ludovica, ea a trebuit să se lase mai mică, să se dea de o parte. Ludovica era rea și aveau doar de trăit împreună. Când i-au crescut nepoții și a înțeles că traiul laolaltă e apă tulbure și otravă s'a mutat cu bătrânul ei în căsuța dela poartă. Nepoții veniau și aci de-i înseminau traiul. Așa i-a trecut vieța. Zilele seamănă una cu alta ca picăturile de apă; ieri a fost ca azi și așa va fi și mâine. De ce o fi așa?

Până ești copil parcă dormi; mănâci ce ți-se dă, faci ce ți-se cere. Crești, începi să lucrezi, te căsătorești, împlinind voia Domnului. Și iar lucru, iar necazuri. De ce?

Buzele bătrânei se opresc; ea cugetă adânc: Pentru ca la urmă cei rămași pentru bruma de avere ce le-o lași să-ți pună oasele trupului într'un cosciug și să-l vâre în inima pământului, iar sufletul cu faptele bune, ca și cu cele rele să se înfățișeze înaintea Tatălui, la judecată. Așa e scrisa omului!

Da, așa e. Totul e limpede ca lumina zilei. În fața luminii ăștia negura gândului se împrăștie, piere. . .

Bătrâna îndreaptă lumânarea de ceară de casă dela picioarele mortului; apoi se dă puțin înapoi în urmele-i de mai înainte și rămâne acolo cu ochii ațintiți asupra scândurii sicriului, cu mâinile încrucișate pe piept. În dosul frunții ei e acum liniște și împăcare deplină, ca într'o cameră pustie, unde a murit stăpânul și lucrurile dorm cufundate în semi-întunec, așa cum se doarme în basme. Deodată se ridică un fluture mic, se uită în jur, speriat de tăcere și încercându-și aripioarele zboară repede dintr'o parte într'alta a camerei.

— O mai fi ceară? se gândește bătrâna. Bulgărele era pe poliță; dintr'ânsul îi făcuseră lumânări socrului și fetei moarte, din el i le vor suci și pe ale ei când îi va sosi ceasul.

— Mă dor picioarele.

— Așa e când ești bătrână, îi răspunde alt gând. Cioturile, picioarele dela genunchi în jos păreau două boțe ascuțite, care îi intrau în carne, chinuind-o amar. Cu dosul dreptei în care ținea o basma mare din pânză de casă, își șterge fruntea de sudoare. Încrucșându-și iar mâinile pe piept, lasă să-i cadă peste ochii duși pleoapele greoaie.

— Mă dor picioarele.

— Nu e nimic. Drumul omului pe pământ e plin de chin și de amar. Ne naștem și murim în durere. Cât trăim ne bat durerile cum ne bat vânturile și ploile. Suferim când ne strivește carul, suferim junghiul, boalele și bătăile.

Prin crăpătura genelor femeea vede un capăt din sicriu cu o lumânare a cărei flacără galbenă se zbate, gata să moară. Fără să-și dea seama întinde mâna și ștergându-i mucul pipăie para cu degetele ca pe ceva moale și absolut nevătămător.

* * *

Popa și diecii ajunseră la poartă. Curtea se umplu de forfot. Le-neșii de după casă fură ghionțiți, urzicați; cu urmele ierbii întipărite pe față se grămădiră și ei spre poartă să vadă cine o să iasă înaintea popii. După obiceiul pământului, preotului, când venia la îngropăciune, îi ieșea întru întâmpinare stăpânul casei, însoțit de un fecior, dacă avea unul mai mare, ori de altă rudenie apropiată.

Acum, Simion și Valer își făceau de lucru prin poiată.

Popa Tiron, la poartă, înainte de a intra în curte, zăbovi puțin așteptându-și sfatul, care rămăsese în urmă. Când văzu că oamenii se uită la el ca la urs și că de ai casei nu e chip să se arate vreunul, intră singur, zicând în loc de „Dumnezeu să-l ierte“, cum se cădea:

— Bună ziua, oameni de omenie. Ați venit la șezătoare? Văzând că unii râd, în vreme ce alții rămân nedumeriți, adăugă:

— Nu zic de alta, dar nu văd niciun căsean pe afară. Ori sânt duși la moară?

— Au de lucru, domnule părinte, răspunse cineva din mulțime. Ca omul când i s'a rupt stâlpul casei.

Popa se opri în mijlocul mulțimii, uitându-se bine la cel cu care vorbea: era neam cu Urcăneștii.

— Așa e, măi Nicolae. Dacă aș fi din altă țară te-aș crede. Numai că vezi tu, stâlpul ăsta a fost scos demult din folosință și pus între lemnele vechi de aruncat în foc. Cât îți plătesc pentru apărare?

Popa străbătu coridorul de oameni și intră împreună cu diacul în odaia din spre curte, să se îmbrace. În urma lor se ivi îndată Simion. Nu era îmbrăcat de sărbătoare, după cum era obiceiul. Purta cioarecii vechi de fiecare zi, cu opinci rupte; dintr'una atârna un capăt de obială murdară, pieptul era descusut; din cămașa înnegrită, descheiată, se vedea gâtul roșu, pieptul asudat, păros. Nu dete binețe și nu se aplecă să sărute mâna preotului. Pe vremea luptei împotriva vinarsului, popa Tiron se trudise să scoată din sat și obiceiul ăsta. Isbutise tot atât de puțin. După câțiva ani de stat în parohie găsea

că deprinderea nu e chiar atât de *neigienică*, cum i se păruse la început, că oricum pentru *păstrarea prestigiului*, preotul nu trebuie să disprețuiască anumite forme. Îngăduia chiar să i se sărute mâna, fi-rește, *impotrivindu-se*.

— Da ce-i, bade Simioane? Lucrați, lucrați, il întâmpină popa. Era întors cu spatele spre ușă; diacul tocmai îi potrivea felonul.

— Mai punem câte ceva la loc, domnule. Trebuie să fii cu ochii în patru, când îți aduni satele pe casă.

Preotul observă că Simion a *uiat* să spună „părinte” alături de „domnule”.

— Bine faceți. Lucrul e plăcut lui Dumnezeu chiar în zi de post.

Acum intră în odaie Valer. Il trimisese Ludovica, că „mula de tatăl-tău cine știe ce face”. Popa tot întors cu spatele spre ușă, il recunoscă după sunetul lui, sunet pe care il scoate omul când a băut o apă prea rece și l-a tăiat în gât.

— Domnule părinte, hm, hm . . . , începu el rostind cuvintele curat, *pe domnește* și dregându-și mereu glasul. Dacă e vorba, noi vrem să-i facem moșului o îngropăciune cum se cade.

— Așa am vrea, adăugă mai încet Simion, care rămăsese pe din-afară.

— Se și vede. De aia il îngropați în zi de post, spuse diacul ca pentru sine. Apoi tare: se cade, se cade. V-a lăsat moșie mare.

Acest diac era un țânc de om iute ca priznelul. Avea opt copii și era sărac lipit. Umbla însă totdeauna cu cămașa albă ca laptele, cu obiele curate în opinci, spălat și pieptănat. Era diac din bătrâni și se vede treaba: tot frecându-se de domni se betegise de domnie. Când îi da cineva de veste să vie la o îngropăciune întâi se supăra: de ce s'a potrivit chiar acum, că nu putem, vom vedea, că una că alta, căr-mâr, însăfârșit întocmai ca un popă rău. Altcum era om de omenie. Numai pe bogații care nu dădeau popii zeciuiala, — din care își avea și el partea — îi avea dragi ca sarea în ochi.

— Noi, domnule părinte, dacă e vorbă vrem să-l prohodim cu prohodul ăl mare. În predică să spuneți cât a fost moșul de creștin, de gazdă mare. Așa om nu se mai găsește. Dar ce vă spun eu? Știți dvoastră ce trebuie să spuneți. Să țineți și douăsprezece hodini.

— Dacă plătiți înainte facem și treisprezece, se amestecă diacul. Popa zâmbi.

— Plătim, nu te teme. Avem de unde. Noi nu umblăm cu sacul după împrumut.

Diacul se simți călcat pe picior. Intr'un an sărac ceruse, într'ade-văr, o mierță de grâu împrumut dela Urcănești. Și nu i-au dat.

— De umblat, cu mierța nu umblați voi, dar cu sacul și cu străi-

țile ați fost prin tot Ardealul. Slugilor nu le plățiți simbria. Popii nu-i dați măsura de cucuruz, nici puii, nici fuiorul.

Drept semn că Valer se supăraseră deabinelea era faptul că începu să-i zică „tu”, deși era mult mai tânăr ca diacul.

— Nu-i treaba ta. Ce te amesteci. Noi cu domnul părinte avem de lucru nu cu tine. Tu ești slugă, dacă e vorba.

— Slugă ne slugă, n'am umblat a cere. Dar voi sânteți gazde de ăia care mănăcă pita de sub unghie și untul de pe pieptene.

Popa zâmbi iar, de data asta mai acriu. Intră în vorbă; rostea cuvintele rar, legănat, trudindu-se parcă să le ungă cu miere.

— Prohod mare îi vom face, hodini îi vom ține și predică încă îi vom spune, că am mai spus, dar, fie zis între noi — aici popa răsede chiar — creștin bun n'a cam fost moșul tău, Dumnezeu să-l ierte. Bisericos din cale afară încă n'a fost. De spovedit, s'a spovedit mai mult la popii de prin alte părți decât la cel din satul lui. De toate își va da acum seama. Ce voiu avea de spus îți vedea la predică. Acum numai un lucru vă spun și, dacă n'a fi cu supărare, să vă țineți de el. Așa să vă brodiți treburile, ca să nu tândăliți prea mult cu datul colacilor și cu vinarsul. Sub seară am și eu o treabă acasă.

— Amu, asta e altă chestie, zise Valer, care din toate vorbele popii prinsese numai pe cea cu vinarsul. E treaba noastră. Vom vedea.

Dând să treacă prin tindă, în odaia din spre drum, unde era mortul, preotul, în prag, fu isbit de un val de miros atât de duhnic, că, fără să vrea, se trase un pas înapoi. Pe buzele care trebuiau să înceapă rugăcunea se ivi o sudalmă înfricoșătoare.

Clipind nedumerit se uită o clipă la oamenii înghesuți din preajma mortului, ca în fundul unei peșteri. Se gândi:

— Doamne, cum stau așt'ia aici!

Porunci să scoată mortul, să-l prohodească afară.

— De ce să-l scoatem? Ca să mai așternem odată patul? Prohodiți-l și în casă; ruga e tot rugă, îi zise Simion. Se înțeleșese cu Ludovica că, prohodindu-l în casă, o vor scoate la capăt mai ușor cu împărțitul colacilor, cu datul vinarsului.

— Bade Simioane, eu atâta vă spun: scoateți-l afară. Ori de nu, vă las aci cu el cu tot și mă duc la jandarmi să-i chem să vi-l îngroape.

— L-ați ținut pe laviță în casă până a putrezit, numai ca să-l îngropați în zi de post, strigă diacul din tindă.

— L-am ținut cât se țin oamenii de omenie, răspunse Ludovica.

Preotul și diacul ieșiră în curte. În urma lor Simion se împiedecă de pragul târnațului și înjură. Pregătind cele trebuincioase pentru așezarea sicriului, vorbea singur, injura printre dinți, ca un slugă ne-

trebnic. Ludovica aduse covoarele, păturile și cusăturile cu care fusese împodobită lavița mortului în casă.

Trăind, Urcan nu era cine știe cât de gras. Acum celor patru bărbați voinici, care prinseseră de sicriu, li se împleteceau picioarele. În tăcere de moarte se auzea pârăit de oase, gâfălituri de suflète. Plezniră câteva strigăte:

— Stați!

— Amu.

— Dați-vă la o parte.

Pășeau încet, rar. Parcă anume voiau să-l lase pe Urcan Bătrânul să mai vadă odată podelele afumate ale odăii în care își măcinase vieța, să mai respire aer pîșcător de fum de balebă și de coceni, aer, care i se părea cel mai curat din lume numai cald să fi fost. De azi înainte n'avea să se mai învârtă prin casă suduind că nu-și găsește răvașul oilor, îndesat prea adânc după o grindă; n'avea să mai stea în serile lungi de iarnă pe scăunel lângă foc sfărînd cucuruzi și împletind coșărci. De pe fața casei i se vor șterge urmele pașilor; cuiele bătute în pereți de el, le vor scoate alții, le va acoperi varul și amintirea lui se va șterge, cum se împrășteie fumul, cum se pierde toamna ceața de pe șes. . .

După ce mortul fu așezat în curte pe patul făcut din caprele de tăiat lemne, acoperite cu mândrețele Ludovichii, popa se uită la dreapta, la stînga, întrebând unde e vinul cu care trebuia stropit mortul înainte de începerea prohodului. Obiceiul stropirii cu vin era vechiu și sfânt; nu-l călca, în sat, nici cel căruia i-a ars casa.

— Unde e vinul?

Bătrâna Urcăneasa tresări. Doamne, cum a uitat ea lucrul ăsta? Ludovica nu uitase. Dar și-a fost zis: de ce să mai dăm bani și pe asta. Stropească-l și cu apă, nu i-a fi nimic. Femeea care alergase în casă după vin, se întoarse după câteva clipe, strigând din târnaț:

— Tu Ludovică, unde-i vinul?

— În blidar. Dar stai că vin eu să-l caut. Fără mine nu se găsește nimic. Ludovica se rupse din locu-i, de lângă sicriu și intră în casă, întrebând:

— Nu l-ați aflat?

— Nu, draga mea și a lui Dumnezeu. Am căutat peste tot: în blidar, pe poliță. În sticle nu-i nici o picătură de vin. Și popa stă lângă copârșeu și așteaptă: Să nu mai vezi așa minune.

Ludovica se apucă și ea de căutat; mormăind:

— Nu știu ce e la casa asta. Amu, dela o vreme încoace nu mai găsești nimic la loc. Parcă le mută dracul. Nu-i și nu-i. Era într'o glăjuță lată. A fost adus-o din Cluj. De nu l-aș fi cumpărat eu cu

capul meu! Am fost aseară în sat și mi-am zis: cu o cale să aduc și vin.

— L-o fi băut careva.

— Băut, bere-ar venin.

— Tu muiere, aduceți odată vinul acela, că nu-l sfințiți acum, zise Simion, intrând.

Ludovița se supără:

— Dă-mi pace! Dă-mi pace, nu mă cătrăni. Că te sar de n'ai noroc. L-ați băut și acum scoate, muiere, vin de unde nu-i.

În vremea asta popa își pierdu răbdarea. Ceru o cană cu apă. Aducându-i-se, fiindcă vasul era murdar, plin de cenușă, după ce-l ridică în bătaia soarelui spre văzul tuturor, aruncă apa și trimise pe sfăt la fântână să spele cana și să-i aducă altă apă. Stropi mortul și începu prohodul.

Când diacul cânta rugăciunea de început, se aplecă asupra-i, șoptindu-i:

— Dă-i drumul!

Diacul îi trase cu ochiul; pricepuse. Grăbi cântecul. Injumătățea textele, tăindu-le de unde se nimerea fără nici o noimă. Înainte de a-și isprăvi partea, intra peste el popa, îi călca în picioare coada cântării, luându-i-o înainte în fugă. Diacul nu se lăsa mai prejos; când simțea că popa a slăbit, tăbăra peste el, îl da la o parte din drum și: ajunge-mă, părinte, dacă poți. Spre sfârșit preotul îi făcu semn cu ochiul — ușor de tot — și diacul se propti bine pe amândouă picioarele, ridică fruntea înțepenindu-și gâtul și îi dete drumul larg de tot, ca omul care are vreme destulă. Popa trecu alături; amândoi, încet, cu mâinile pe după cap, ca doi flăcăi ce se întorc seara dela făgădău, străbătură drumul prohodului până la sfârșit.

Doi flăcăi din apropiere, ținându-și pălăriile de paște spre soare, își ziseră în dosul lor:

— Țsta a fost prohod, nu glumă.

— Prohod de mama soarelui.

— Ai, mă, de astea n'am văzut de când sânt.

Popa rândui cu mare migală cele două cărți bisericești pe masa dinainte-i, potrivindu-le îndelung. După ce se făcu liniște deplină începu predica.

Primele cuvinte căzură rar, cutremurător; cum cad câteodată, vara, aproape din senin, boabe mari de ghiață. Apoi urmă o frază lungă latinescă, tradusă rău. (După ce rostise traducerea își dete seama că ea se potrivea la alt dicton latinesc, dar nu mai îndreptă nimic. N'avea cine să-l controleze. Efectul era scontat și așa: la auzul

limbei străine, țărani rămaseră cu gura căscată. Asta era ceea ce îi trebuia).

Vorbi despre „regi” și „împărați”, nenorociții cai de bătaie ai popilor, despre „zadarnica și nebuneasca alergare a omului după comori lumești pe care le putrezește umezeala și le mănâncă viermii”.

Voia să pară că vorbește în numele lui Dumnezeu, a unei dreptăți mai presus de om, dar cu toată silința-i de a rămâne în umbră, valul vorbelor curgea spre un anumit mal, pe care lumea începea să-l întrevadă.

Curg vorbele ca ploaia: fraze trunchiate din Scriptură, citații în franceză, latină și chiar câteva cuvinte grecești, atribuite Sf.-lui Ioan Chrisostomul (o, dacă l-ar fi auzit!), tot ce-i vine în minte, toată puzderia rămășițelor alor patru ani de studii teologice le presară peste mulțime. (Popa Tiron nu-și aduce aminte să fi fost vreodată așa de inspirat). Apoi urmându-și planul stabilit de acasă, „conchide în mod lojic”, că toate sunt trecătoare pe lumea asta. Trecând la „aplicarea învățăturilor în cazul de față”, strigă cât poate:

— Ce duce Urcan cu el din tot ce a adunat pe pământ? Opincile rupte de drumurile Ardealului! Duce căciula sofoasă de cerșetor? Duce desagii purtați în spate o vieță de om? Desagii cu care a strâns o avere, din care a fost dat afară și silit să locuiască la poartă într'o casă făcută dintr'o magazie de bucate? Au duce ceva din grămada de lucruri aflate în lungile-i călătorii? (Popa rostește pe „aflate” într'un anumit fel.) Ce duce? Spuneți-mi ce duce cu el din toate bunurile lumii ăștia? . . .

Stând lângă sicriu, alături de nevastă, Simion pare un copil care se ascunde în dosul mamei lui. Vorbele popii îl furnică prin trup; câteodată e tare de îi vine să pună mâna pe sicriu, pe un om chiar și să-l asvârle în capul popii, prăpădindu-l ca pe o muscă; apoi, dimpotrivă, puterile i se evaporază, mădularele se destind, se înmoaie, ca să nu cadă se lasă asupra sicriului, acoperindu-și fața a plâns.

Lângă el Ludovica se ține dreaptă, învăluindu-l pe popă în apele adânci ale ochilor ascunși sub năframa trasă tare înainte.

De când cu pâra la Vlădicie i-a ferit Dumnezeu să aibă de a face cu *omul bisericii*. Credea că uitase. E popa, oricum. Intâi trebuie să se ferească el de păcatul ținerii mâniei. Dar uite, suflet negru, te lovește când ți-i lumea mai dragă. „Ah popă, popă, își zice ea, ai noroc cu hainele de pe tine. Altfel te-aș lua de chepeneag și tot câte o buleandră de popă aș face pe valea asta”.

Privindu-l într'una pierde șirul vorbelor, predica se topește într'o apă murdară, care miroase urât, a mort; apei ăștia i-a dat drumul popa; mirosul acesta de hoit e mirosul neamului ei, a neamului Urcă-

neștilor. Popa o spune tare, arată cu degetul. De scârbă oamenii se strâmbă; unii râd.

. . . Sub haina bisericească de brocart, atârnă reveranda neagră apoi o bandă de pantalon vârgat și dedesubt, în ghetele ascuțite, din piele moale ca pânza, piciorul popii se mișcă în ritmul vorbirii: Ludovica vede cum strigă, cum întinde mâinile să imprăștie vorbele cât mai departe. . . Pe nesimțite trupul își pierde formele omenеști, se lățește; acum e aproape patrat. Deasupra-i rânjește capul colțuros — ai zice, un imens bostan așezat pe un trup apocaliptic, ce aduce vag a corp omenesc — gura cu buzele sângerii, băloase se lărgеște până la urechi: o tăietură cumplită de o mână stângace. . . Incet, trupul se subțiază, lungindu-se, se înalță deasupra oamenilor, a casei chiar, brațele se bălăbănesc în aer ca două reptile gigantice; în păru-i negru, zburlit se văd pitite două cornițe mici, închircite. . .

— N'a furat dela dumneata, flutură peste lumea adunată limba unui strigăt prevestitor de rău.

Ludovica tresare ca dintr'un vis urât. Mulțimea forfotă, se tulbură. Din toate părțile o privesc ochi sfredelitori, dintr'ânsu curg balele batjocurii.

— Râd! De mine, de Simion și de copiii noștri. Râd sărântocii de neamul mare și bogat al Urcăneștilor? Râââ!! . . .

Cine o oprește să nu se arunce asupra lor să-i sfășie cu unghiile, să-i muște, să-i scuipe; lovindu-i cu piciorul în spate, să-i dea afară din ogradă. Afară!

Alături zarva, bătută de duhul aprig al vorbelor popii, crește mereu. Din spargerea valului sar stropi mari: „taci“, „minți“.

Când nu mai poate răbda, Ludovica se rupe din locu-i:

— Taci, popă spurcat. Dacă a cerșit n'a fost la poarta tatălui tău. Nici nu ți-a mâncat moșia strânsă cu leul dela morți și botezuri.

— Taci, taci, strigă d'n mai multe locuri, rudeniile.

— Nu mai grăi. Nu ne trebuie.

— Păcatul, încearcă popa să ia firul, strigând mai tare ca toți.

— El și-a da seama de păcate, nu d-ta. Aici ești în ograda unui gazdă mare; ai despre ce să vorbești. A avut destule iugăre de pământ și boi în poiată.

Popa își isprăvește predica. Când se linștesc apele, face semn cu mâna: mai are de spus câteva cuvinte. Cu mare greutate și cu condiția să nu mai ceară și alții l-a îngăduit pe Simion să dea vinars peste sicriu.

A făcut-o numai pentru bogăția și pentru omenia neamului — omenia sună a gol, rostind cuvântul își vâra fața în batista nouă, lăsând afară numai ochii iscoditori — a făcut-o fiindcă l-au rugat mult.

A fost pe la el Valer, trimis, firește de Ludovica. Inmormântarea lui Urcan Bătrânul trebuie cinstită cu colaci și cu vinars. (A apăsât așa de tare pe „trebuie“.) Ii roagă iar să nu zăbovească mult cu treburile astea; popa le enumeră încă odată: datul vinarsului, a colacilor, sărutatul crucii de pe copârșeu.

Apoi omul păcii, tare în conștiința datoriei împlinite, trece în rândurile bogătaşilor, unde vorbind de vreme, de holde, dă loc căsenilor să-și facă datoria. E liniștit ca pământul. Pare că nu s'a întâmplat nimic deosebit; totul a fost așa cum trebuia să fie. . .

Mulțimea se frământă. Ochi nerăbdători în care se oglindește foamea, așteptarea îndelungată, se îndreaptă spre ușa casei de unde se vor ivi îndată covețile cu colaci, clondirile cu vinars. Simion și Valer nu sunt nicăiri pe afară; trebuie să fie în casă ocupați cu rânduitul lucrurilor. Dar Ludovica e aici! Și oamenii știu că fără învoirea ei nu se clinește în casa Urcăneștilor nici un bob de mazăre. Ei, ei! Numai un socru a avut ea pe lume și cât de drag i-a fost! Abia acuma simte. Iși reazimă capul de sicriu și plânge. Plânge?

Uite-l pe Simion se ivește mănios în rama ușii:

— Tu Ludovică, mai lasă-l în mămăliga lui de plâns, că avem și alte treburi.

Ludovica n'aude; e atât de cuprinsă de jale. Cineva o bate ușor pe umăr:

— Lele Ludovică, te strigă badea Simion. Femeea o prinde de braț și o duce spre casă. Intrând singură, Ludovica închide ușa pe dinlăuntru și, ca taurul slab din poveste, își scutură deodată toată slăbiciunea, toată jalea de pe ea.

Simion măsură odaia cu pași mari, ținându-se cu dreapta de obraz, (cu stânga sprijină cotul dreptei) se vaietă de crezi că îl dor măselele. Valer, îmbufnat, șade pe butucul de lângă vatră, cu genunchii aduși la gură. Lângă el, rezimându-se de căpătâiul patului, tace Ana. Ochi-i mici, ca de șopârlă clipesc disprețuitori, necăjiți. Ea, fata lui Triloiu, gazda ăl mare, care nu s'a făcut niciodată de răs în fața sateilor, a intrat în neamul ăsta fără obraz, care ar mânca și pureci numai să se îmbogățească. A ajuns noră la porodița lui Pițuș. Ii vine să plângă. Din pricina părului roșcat, ce-i scăpa de sub năframă, ochii îi par și mai aprinși, fața și mai pistruată. Privirile celor două femei se încrucișează, ciocnindu-se într'o străfulgerare ucigătoare. Dacă ar fi noapte ochii lor ar lumina ca a două pisici, gata să se sfășie. . .

— Ce-i, Roșcată? Ce te uiți așa! spun ochii Ludovichii. Nu-ți place? Să fi șezut în averea lui Triloiu, șchiopul. Mie nu-mi face pozne, că te iau de un picior și te svârl peste șapte hotare.

— Neam de sărăntoci, țâșnesc ochii Anii. Fata lui Pițuș!

Simion își oprește măsuratul, întrebând tare, cu un glas scârțăitor, rupt:

— Ce ne facem? Ce dăm peste sicriu?

— Vom da cât vom avea. Nu scrie nicăiri că sunt silită să-i satur pe toți câți îmi vin la casă.

— Ce dăm oamenilor, întrebă iar Simion, parcă nepricepând spusele femeii. Are privirea fixă, fălcile încleștate ca de ger.

— Nu urla să te mai audă și de afară. Ți-am spus: dăm ce avem. Cui n'a ajunge, vadă-și de drum. Tot gândurile astea să le port toată vieța. . .

— Ni s'a duce vestea, zise Ana cu o gură ca de împrumut.

— Tu să taci. Vinitură. Să nu mă necăjești și tu, că îți scot mațele și te fac praf și pulbere. Să taci.

Intre cele două femei se ridică mare, de credeai că nu se mai isprăvește, statura lui Valer; împingând-o ușor pe mamă-sa, îi zise:

— Lasă nu i le mai scoate atâta. Ce te legi de ea? Apoi, dacă e vorba, dta ești de vină. Dta nu ne-ai lăsat să ducem la moară cât trebuia; ne-ai oprit să cumpărăm vinars. Ce te legi de alții?

Acum încăpu iar la vorbă Ludovica. Că pe ea nu o ascultă nimeni. Bărbatul ei nu e ca alții bărbați, să știe purta clopul. Feciorul ține partea străinilor, nora o spionează. Toți așteaptă să le bage mură în gură. Nu mai răsbește; s'a săturat. De pe partea ei aprindă-se și ardă totul. Nu-i pasă.

Ana văzându-i încopciații la vorbă, îi lăsă să se spele până o da sângele și ieși. Cu ajutorul a doi țigani scoase de sub un pat din cealaltă odaie o covată mare cu colaci.

— Incepe pomana, zise unul din gazdele care făceau roată în jurul popii.

— Aștia sunt gazde mari, mă. Ce crezi!

— Acum ai să vezi și butea cu vinarsul.

— Il scot oamenii când pot. Cine știe ce vor fi lucrat până acum. Câte n'are omul la casa lui?

— Covata asta cu colaci au împrumutat-o dela Triloiu. Deaceea o și scoate din casă Ana. Alții nu mai au.

Gazdele răsără larg, răsunător, clătînându-se în bătele lungi.

— Ludovica mai bine se spânzură decât să împartă, așa, pentru „Dumnezeu să-l ierte” trei sute de colaci. Și încă pentru dragul ei de socru.

Mulțimea se sbătea roind împrejurul sicriului. Se călcau unii pe alții, fiecare vrând să fie printre cei dintâi la sărutatul crucii, la luatul colacului. Țigani mai aveau o socoteală. Dacă reușeau să pună mâna pe colac la început, spre sfârșit, când credeau că gazda i-a și uitat, vâ-

rându-se printre ceilalți mai sărutau odată crucea, mai primeau un colac. Așa făceau de câte ori li se nimerea; câțiva sărutau mereu crucea și o țigancă sta de o parte și ținea șorțul sau sacul. Gazdele cunoșteau meșteșugul și nu-i lăsau să se amestece. Acum însă, văzând că nici un bărbat n'are ochii asupra lor, își făceau semne „că e bine” și se înghesuiau spre covată.

Cuscrii nu se amestecau. Pe Ana nu o lua nimeni în seamă; era muiere.

Cum datina nu îngăduia ca o femeie să dea colaci peste sicriu și bărbații casei nu se arătau pe afară, popa sări cu gura. Își adusese, pe semne, aminte că are o treabă acasă.

— Sărutați crucea, oameni buni. Mai iute, că ne apucă noaptea.

— Nare cine să ne dea colaci, tătucă.

— N'are cine? se prefăcu a se mira, popa. La un gazdă ca Urcan Bătrânul! Mă mir. Oameni se găesc ca pleava; colaci să fie. Un om! Unde-i? Vină, Rudi și dă tu. Îți vor da un colac pe deasupra.

Vorba aruncată în batjocură prinse rădăcini. Țiganul bătrân, cu fața pustiită de boli și sărăcie, uitându-se la popa cu ochii aprinși de friguri, începu să rădă prosteste; îi se vedeau gingiile. Ii tremura atâr-nând buza de jos, trupul deșirat; îi tremurau petecele multe din fundul cioarecilor zdrențuiți.

— Lasă-l domnule părinte. I-i frig.

— Friig! Lui Rudi, frig. Asta are în el sânge fierbinte. Du-te, Rudi, și ajută pe gazdele mari. Așa se ajută oamenii de o seamă.

Țiganul își descoperi de tot gingiile. Oamenii își preumblau privirile dela popă la țigan; unii râdeau; în ochii câtorva se coborise o umbră de mânie.

— Du-te, Rudi.

Nedeslipindu-și ochii dela popa, de parcă s'ar fi așteptat să-l pocnească, țiganul porni spre sicriu cu pași mărunți, șovăitori. Își puse pălăria jos și sărută crucea.

Neamurile bogate, văzând atâta rușine, se dosiră în spatele mulțimii. Bătrâna Urcăneasa nu simțea, nu vedea nimic. Ca și cum cel care a sărutat întâi crucea ar fi fost feciorul ei, trecu la rând și parcă mai zicându-i odată mortului „dragul meu, drag”, sărută crucea tare, bătrânește, din toată inima. Luând și ea un colac, trecu pe scaunul dela picioarele sicriului și înțepeni acolo, uitată.

— Așa, Rudi, fain, îl incurajă popa. Vezi să nu dai câte doi colaci la nimeni. Nu-ți vor ajunge. De altfel, treaba ta.

Țiganul îi arată gingiile.

Lucrul mergea strună. Fiecare om, după ce săruta crucea și zicea

„Dumnezeu să-l ierte“, primea un colac. Unei țigănci înalte și slabe, potrivit-i-se un colac necopt, îl rugă răstită:

— Dă altul, dadă. Nu vezi că e stricat?

— Cum se nimerește; nu pe ales.

Impinsă de valul mulțimii, țiganca aruncă dadei colacul în cap:

— Seca-ți-ar ochii.

Pe când să se isprăvească colacii ieși Valer din casă, dând la o parte pe Rudi, împărți el ce mai rămăsese. Apoi se scutură pe mâni de făină, pe cămașă; intrând în casă, se înșirui iar la sfadă.

Sărutatul crucii fu întrerupt. În fața sicriului, oamenii se puseră să descâlcească vorba.

— Aștia nu ne mai dau.

— Ne dau ei, dar până îl scot de sub paturi.

— Până îi golesc din saci.

— Până seceră grâul, până îl imblătesc, îl duc la moară și îl coc.

Mai ai ce aștepta.

— Cereți să vă dee colaci, strigă unul din cercul popii.

— Colaci! Să v'nă colacii!

Strigătul izbi fereștile; cei dinlăuntru ascultară cutremurându-se.

Simion zise:

— Du-te și dă-le colaci. Impacă-i. Ai spus că dacă nu ț'a ajunge făina, vei lua împrumut.

— Du-te tu; a voastră e moșia.

Ușa se deschise, încet; în prag se ivi o țigancă stoarsă de vlagă, desculță, ținând în brațe, la sânu-i arămiu cu sfârcul mușcat, bubos, un copîl frumos, râzând de sănătate.

— Măicuță, dă-mi o leacă de făină de mălaiu. Dumnezeu să te țină. Să-mi fac mămăligă, că mi-i beteag omul.

— Colaci! Să vină colacii!

Simion pâlî. Părea că l-a strâns cineva de gât și luptă să se desfacă. Sări ca mușcat de șarpe:

— Afară din casa mea, lepădăturilor. Afară că vă omor.

Înainte de a o atinge cu piciorul, femeea se făcu nevăzută în dosul ușei trântite ca de vânt.

În odaie struna tăcerii rămase atât de întinsă că multă vreme nimeni nu cuteză s'o atingă de teama să nu poarte răspunderea ruperii. Târziu începu Valer de lângă vatră, dar atât de molcom, atât de cuminte:

— Așa a fost la noi totdeauna. Niciodată ca la alți oameni. Tot mai altfel, mai extra. N'am făcut un ospăț, o îngropăciune, ori altă strânsură, n'am avut la casa noastră fără să nu ne facem de minune. Pare că e un blestem pe noi.

— Așa se întâmplă în casele unde bărbații nu știu purta clopul; is obiele, cârpe. Acolo toate merg pe dos, suspină Ludovica.

Simion începu deodată să tremure. Odaia se învățea cu el ca și cum ar fi fost o cutie în puterea unei mâni drăcești, care-i schimbă poziția în fiecare clipă, o așează când cu susul în jos, când cu dosul în față. Ca să nu cadă omul se propti de masă. În toiul mișcării lucrurile din casă dispăreau uniformizându-se, totul devenia roșu închis, cernețiu. I se părea că un vânt cald îi arde fața, îl înădușe. Deschise de câteva ori gura largă după aer. Când putu grăi, glasul îi era schimbat, de nerecunoscut; aducea a răget de mut:

— Bestie . . . unde-i? . . . unde-i? . . .

Cu ochii împaienjeniți p'păi în jur, căutând cuțitul.

* * *

O să stăm aici până mâine dimineață, zise popa săltându-și felonul pe umăr. Nu sunt dator să le ascult cearta, să le văd bătăile. Treaba lor. Eu nu mai stau. Așt'a dacă se apucă nu isprăvesc o săptămână. Haidați să mergem.

Porni spre poartă urmat de sfăt, diac și grosul oamenilor care primiseră colacul. Aceștia se lăsau bucuroși păgubași de mâncare, numai să se vadă plecați odată.

Urcăneasa se luă după popa frângându-și mâinile și plângând amar:

— Vai, dragul meu, domnule părinte, nu te duce să ne lași aici cu mortul. Nu ne lăsa, dragul meu, nu ne lăsa. Dumnezeu îți dee bine și sănătate.

Popa n'o asculta și îi zise:

— Pentru plata câtă ni-ți da-o voi, am stat destul.

— Incă prea mult, adăugă sfătul.

Plânsul și desnădejdea femeii se pierdeau în zarva plecării; la urmă începu să strige afară pe Valer și pe Simion.

În drum popa se opri. Oamenii îngenunchiară; atât cei care plecau cât și cei care rămăseseră în curte așteptându-și răbdători colacul. La auzul cuvintelor Evangheliei larma se potoli; glasurile de protest ale câtorva neamuri mai mărăiră o clipă, apoi amuțiră.

Incet, de parcă ar fi dus pe mâni un mort greu, popa cu ceata lui plecă mai departe.

În învălmășeala plecării oamenii treceau d'nt'r'o parte într'alta, neputându-se hotărî ce să facă. Când cele două cete se deosebiră bine, unul din cei care plecau, strigă la ceilalți:

— Somn ușor, mă.

— Drum bun.

— Călătorie sprâncenată.

Ca stărnită de vântoasă se ridică în înaltul cerului o frunzărie de vorbe: urări cu două înțelesuri, strigături, batjocuri, necuviințe.

Popa grăbi pasul. Întâlnind un drumeag de câmp, mai făcură o hodină.

— Le faceți prea dese, domnule părinte.

— Le-om potrivi noi cumva până în sat. Numai să le numeri să fie douăsprezece; cum ne-a fost înțelesul.

Intr'o holdă, pe niște tufe de boz, o pasere îi privea mirată; când se apropiară și îi văzu bine, sbură și ea pe urma celorlalte.

Popa ținea mereu hodini, citea evangheliu și: „la drum copii, că sfintește soarele”.

Pe culmea dealului, diacul, uitându-se din întâmplare în urmă, îi zise:

— Stai, domnule părinte, să vedem ce e acolo. Parcă s'a aprins ceva.

Popa duse mâna streășină la ochi. Convoiul se opri; se uitau cu toții spre casa Urcăneștilor. Se vedea forfot mare; strigăte, sudălmii, amenințări. Ca la foc, ori la omor. Mulțimea se scursese din curte în drum și acolo era vrajba.

— Inapoooo!

— Inapoi . . . câne!

Popa prinse strigătul; cîntîndu-i tâlcul, iuți pasul. Cîntînd el însuși tare, alături de diac, îi îndemnă și pe ceilalți să cînte. Să laude pe Domnul.

Până trecură dealul nu mai ținură altă hodină. Coborînd pe mucea din spre sat se gîndea la câte neajunsuri, greutăți e expusă o viață sfîntă de preot.

Mai târziu s'a știut în sat că Valer, aflînd de plecarea popii, a pus mâna pe o sapă — era, se vede, mai la îndemână — și a pornit după el, să-l aducă înapoi la mort. Cu mare greutate l-au oprit.

La marginea cîmîtirului, oamenii din suita popii se împrăștiară, care-și pe la casele lor. Sfătul se duse la biserică, unde urcându-se în turn, se uită să vadă cînd vor veni cu mortul. Popa, diacul și alți câțiva buni de sfaturi și răi de lucru rămaseră în cîmîtir. Căutînd umbra, cu capetele pe morminte, dîndu-se dorului așteptară mortul.

* * *

Cînd soarele atîngînd pămîntul se topea ca un disc de ceară pe o placă înroșită — din discul pe jumătate topit curge materia gîlbuie bîltuîndu-se pe jos — se ivi din deal carul Urcăneștilor. Boii erau îm-

podobiți cu năfrâmi negre — le adusese Ana dela tatăl ei; aveau la gât brăie roșii cu cânaci și clopoței. În car, sicriul era așezat pe funii întinse dela o loitră la alta; de două părți, șezând pe loitre și ținându-se de sicriu se urcase Ludovica, Ana, Urcăneasa și alte femei neamuri.

Carul zurăia de fierărie; era și uscat din pricina secetei. Clopoțele de pe boi sunau ascuțit. În ritmul lor împletindu-se într'un cor fantastic se revărsa peste hotar bocetul. Cântau tare, cât le țineau gura; cântecul se potrivea cu drumul de câmp șerpuind printre holde ca un om beat, drum nebătătorit, plin de ogășii, săpături de ape. Când carul da în vreo groapă mai adâncă, zognind puternic, cântecul aducea a țipăt de pasere de pradă, spart în largul câmpului, deasupra lanurilor de grâu.

Printre încheieturile bocetului țâșnesc strigăte la boi, care speriați de zarva din car, de pocniturile bicurilor, nu țin drumul; parcă acum ar învăța să tragă în jug. Simion și Valer mânau tare, ca la ospăt; voiau să se știe că cel pe care îl duc la groapă e Urcan Bătrânul, care a fost gazdă mare.

Inapoi carului, pe cele două cărări din marginea drumului, curgea gloata mare a sătenilor, a Țigănimei desculți, a femeilor sărace cu pânțele la gură și fustele ridicate înainte de li se vedeau picioarele umflate, străbătute de vine groase, vineții, a cerșetorilor și vagabonzilor care așteptaseră colacul până la urmă. (Li se împărțise pâine, ouă, bani). Copiii alergau înainte, aruncând cu brugi în câinele cel mare al Urcăneștilor, care se luase după car.

Astfel, fără popă, fără hodini, semănând a convoiu de strigoi, porniți la drum prea de vreme, înainta carul mortuar pe drumeagul de câmp, printre holdele galbene, spălăcite de cerul amurgului.

Popa îi aștepta la groapă.

— Bun ajunsul, domnule părinte, îi strigă Simion vânăt de mânie, neputând opri boii.

Popa nu răspunse.

Zarva amuțise ca retezată de o mână nevăzută. Se auzea cum diacul răsfoiește cartea. Un bou din tânjală, înaintea cărora sta Valer se întinse și, fără de veste, îi luă din mână pălăria de paie. Omul îl lovi cu pumnul peste gură:

— Stai, mănțe-te căinii.

De față cu popa, pe Valer îl părăsise vitejia. Se simțea mic, neputincios și îi era necaz.

Îl mai făcea de răs și boul.

— Lasă că este vlădică; vom vedea noi. Blajul îl știm unde-i, zise Simion trudindu-se împreună cu alții să dea sicriul jos din car.

— Ați mai fost pe acolo, îi răspunse diacul. Popa începu deslegarea; de data asta rar, solemn; cum se cuvine. Așa o duse până la sfârșit. Apoi se desbracă repede, într'o tăcere încărcată și aruncând hainele bisericesti în brațele diacului, porni pe cărare la vale, spre sat.

— Să vii după plată, c'apoi ți-om da druga, îi strigă din urmă Valer, recăpătându-și curajul.

Oamenii se împrăștiau. Văzându-i că pleacă, Simion și Ludovica îi poșteau să se întoarcă înapoi la masă, tânguindu-se amar că au făcut atâta mâncare de poate fi la o Turdă, au adus atâta beutură și acum oamenii nu se mai întorc la pomană.

Pe Urcănești, trecând dealul înapoi, spre casă, cu un car de muieri și ceva țigănome pe jos, îi ajunse din urmă noaptea. În urma lor începu să sufle un vânt rece, vânt de primăvară, vânt necurat. . .

Lângă movila proaspătă de pământ, infulecându-și uneltele în spate, cei doi gropari, a căror umbre se dizolvau în apa negrie a nopții, deteră cu socoteala că undeva s'a spânzurat un om. . .

Blaj, 18. IV, 1936.

PAVEL DAN

LEGENDĂ

E ceva straniu în această scuturare
Prietene — nu vezi?
Deschide 'ncet cetatea, a mirare,
Ochi nesfârșiți și verzi.

Uită-te bine sus: ce ape! ce livadă!
Lumini! lumini! lumini!
E nebunie dulce de mălini,
Furtună tânără de îngeri și zăpadă.

Vezi? Dincolo de neaua milostivă,
Ceva fără de nume cântă, ceva de legendă,
Sună binevestind și stea și cer, deopotrivă,
Simplu și bun ca o colindă.

Dar jos, cu blesteme bătrâne în privire,
Umbre se duc și vin.
Ah, peste crâncenul lor chin,
De-ar ști câtă iubire!

O, oameni din cetatea cu luciri și plângeri,
Lăsați, plăpând, pe pleoape,
Să mângăie, să bucure curatul joc de îngeri
Din cerul mai aproape.

Căci într'o noapte veți ghici prin tămâiere
Subțiri și albe glasuri de copii;
Tot mai aproape de cetatea de durere
Vor bate aripi, vor luci făclii.

. . . Acum, pe ulițele numai răni, cu 'ncetul,
Morminte albe s'au deschis.
— O, vino semn al milei: chiar poetul
E obosit și trist!

PENTRU UN COPIL

Lui S. Mărgineanu

Naște-te în lumină și în bucurie
Cum s'a născut Isus în paie aurite.
Nădejde dintre toate cea mai albă mie,
Fătule preacurate, pruncule iubite!

Trâmbiți înalte, razele din dimineață
Ne-or spune, mândre, fragedă solia ta.
Din ce țărâm străin vei poposi la viață?
Din care cântec glasul tău va tremura?

Apoi, prin geamul limpede, să ni se pară
Că îngeri mulți, trimiși de bunul Dumnezeu
Cu fluiere de-argint și aripi mari de pară
Îți scaldă zilele'n senin, copilul meu.

Să crești curat și limpede ca un părau
Ca o lacrimă, ca un zâmbet, ca o floare,
— O, fiule preadulce, biet tatălui tău
Să-i sburde inima ca pasărea în soare.

Căci de vei fi fecior să fii frumos și tare
Cu sufletul credință, sabie îngerească,
Să porți sub frunte, boltă grea de sărbătoare,
Tainele pământului, lumina cerească.

Iar fată de vei fi, să-mi umpli de dulceață
Privirile și-așa de fragedă să fii
Incât străinului ce-ți va căta în față
Să-i crească'n suflet lebede și gingășii.

I. CARANICA

DIN POEZIA POPULARĂ ALBANEZĂ

Cântecul popular, isvorând natural din marile emoțiuni, a fost pentru albanezi unica formă posibilă de rememorare a adâncilor sgu-duri sufletești, unica pomenire artistică a etapelor vieții individuale și, mai ales, singura formă de expresiune artistică a emoțiunilor pure și primare ale unor oameni ce trăiau în imediată comunitate cu natura, nealterată încă de civilizație.

Poporul albanez, căruia i-au fost zăvorâte porțile manifestărilor spirituale superioare, a trebuit să se mărginească, în creierea capitalului său cultural, la singurele valori ce i le putea descoperi cântecul popular, isvor natural al forțelor sale spirituale încă latente.

Poezia populară, deși rudimentară ca formă, aduce, însă, prin caracteristica notă de sinceritate și prin utilizarea elementelor naturii, — această permanentă sursă de inspirație, — nu numai o valoare cultural-etnică limitată, ci și o reală valoare artistică.

Cântecul popular albanez, îmbogățit printr'o transfigurare estetică a mediului natural, — prin care vântul, zăpada, ploaia, furtuna, ca și arșița soarelui sau argintăria lunii, cântecul privighetoarei, seninătatea înaltă ori fruntea posomorâtă a munților, devin imagini poetice, — se remarcă, nu numai prin risipa de imagini, ci și prin frăgezimea sentimentelor impuse de sinceritatea fondului natural.

Alimentată structural, în primul rând, din elementele decorative sau transfigurate ale naturii sau din esențele emoțiilor, poezia populară albaneză promovează, fatal, întătetatea tonalității lirice.

Primatul bogăției lirice asupra epice, devine explicabil prin preponderența individualismului în viața socială albaneză, individualism transformat, pe plan artistic, în subiectivism liric.

Decorativă și sinceră, arhitectonizată, totuși, sobru, din elemente interioare sufletești și colorată, luminos, prin cadrul naturii, admirabil exploatat esteticeste, lirica populară albaneză își asigură și sub raport pur artistic, preponderența asupra epice populare, deficitară prin paupertatea substanței lăuntrice a marelui elan eroic, a forțelor mistice și dinamice, și a suflului de largă obiectivizare, cât și prin in-

capacitatea de a se ridica la simbol și alegorie — cum eposul jugoslav, de pildă.

Măruntă și secundară prin detaliul domestic, incidentul secund și eroismul personal limitat, epica populară albaneză nu poate opune decât o singură calitate, — sobrietatea, — liricii populare mult mai aproape de tehnica și realizările de artă.

Intr'adevăr: lirica populară albaneză, cu toată lipsa de efuziune verbală, se brodează pe sentimente adânci, pe-o emotivitate caldă și vie, care-și asociază, în jocuri de lumini și umbre, grația și delicatețea expresiei: Infățișând, cum e și firesc, elemente comune întregii poezii balcanice, lirica albaneză își găsește nota originală cu deosebire în cântecele de dragoste, a căror frăgezime amintește candoarea florilor de piersic. Naivitate încântătoare, simplitate, spontaneitate, grație, iată-i elementele primordiale ale fondului, încadrat în decorativul sau transfigurarea mediului natural.

Ca tehnică, poezia populară albaneză împrumută, adesea, narațiunea simplă, întretăiată de scurte dialoguri lirice. Armonia ei reiese numai din ritmul și sonica mecanică a cuvintelor, rima fiind necunoscută. Deasemenea, lipsește diviziunea în strofe.

Ritmul obișnuit e cel de 7 și 8 silabe, alături de forme întâmplătoare cu 5 și, uneori, cu 10 și 11 silabe.

Ceremonialul recitării poeziei populare, evoacă pe cel jugoslav*). Versurile se îngână în cor, pe tonul unui cântec monoton, mai ales de către femei, așezate în cercul tradițional al oricărei adunări albaneze.

* * *

Dăm, în tălmăcire liberă, patru poezii populare albaneze: *Pasăre neagră*, *Fatma*, *Dumineca Fecioarei* și *Fratele și sora*, fiecare însoțită de-o mică notă lămuritoare.

PASĂRE NEAGRĂ

Pe mormântul depărtat al unui tânăr,
neagră pasăre jelește, croncănește:
— Trecători, pe care pașii-aici vă poartă,
maicăi mele să nu-i duceți adevărul.
Dacă maica vă întâmpină și'ntreabă,
spuneți-i: s'a cununat feciorul.
De se miră ce mireasă-a luat odorul,

*) Vezi: A *Balotă și Radu Gyr*, Eposul popular jugoslav, 1935.

să-i răspundeți: două plumburi de sâneală.
 Dacă vrea să știe unde doarme,
 îngânați, domol, cuvinte stinse:
 culcuș, lutul, — căpătâi, o piatră.
 Și de-o iscodi ce fel de rude
 au nuntit la prânzul mirilor,
 să-i șoptiți: s'au ospătat prea bine
 ciorile și corbii din văsduh. . .
 Maică, bătrânico, fii bărbată,
 Bunul Dumnezeu să te'ntărească!

Notă. Deși lipsită de frumusețea iconară și de măreția alegoriei din „Miorița“, această mică baladă lirică, pomenită și de *Dora d'Istria* („La nationalité albanaise d'après les chants populaires“, în *Revue des deux mondes*, mai 1866, vol. 63), dovedește înrudirea cu balada românească prin elementul transfigurării morții în ceremonialul unei nunți alegorice. Minunata seninătate din „Miorița“ e, aici, înlocuită de-o atmosferă sumbră, care culminează în macabru: „s'au ospătat prea bine ciorile și corbii din văsduh...“. Același motiv, răspândit în întreaga poezie populară balcanică, se întâlnește și într'o baladă neogreacă din *Epir* — deci din vecinătate albaneză — citată de *N. Tomaseo*, în „Canti popolari greci“.

FATMA

Cu lumina mâinilor ei, Fatma
 și-a clădit căsuță albă de lumină.
 Fâlfăiau perdele de mătasă
 cu lucefieri de argint țesute.
 Totul era șoptă de iubire,
 umbră șoptitoare de plăcere.
 Și aici dansa, supus, copila
 Cu-al stăpânului mezin cucon.
 Ochii tânărului, flacări azurate,
 luminară și'ncălziră încăperea,
 Iar la zâmbetul fecioarei, prunul
 zugrăvit, sus, pe tavanul casei,
 s'a umplut de flori.

Și-a fost, pe urmă,
 ca o scuturare albă peste frunți. . .

Notă Acest cântec luminos de dragoste, remarcabil prin discreția sentimentului dar, mai ales, prin noutatea și frăgezimea imaginilor, nu e cu nimic inferior unei poezii moderne, cu imagini stilizate.

DUMINECA FECIOAREI

Era duminică. Aurul verde-al soarelui
 ardea ca bradul în lumină. Clopote
 băteau a doua oară și tot satul
 se îndruma către biserică. . .

Fecioara
 investmântată'n alb, ca o duminică de simplă,
 privea, sfios, prin gene, și privirea
 îi tremura de la uncheși spre cei mai tineri.

Tăcută sta. Și vârsta ei
 era a piersicei aprinse din obraz,
 nici a femeiei, nici a copilandrei . . .
 Cămașa, ca zăpada și ca anii
 ei tineri, i-ajungea pân'la pământ:
 guler cusut cu fluturași și mânecute
 strânse cu bumbi și surâzând de flori,
 țesute'n fir de mâinile măicuței.
 Nu auzea nici clopote, nici șoapte,
 ci'n timp ce rugăciunea se'nălța
 pios în slava Maicei-Prea-Curate,
 o legăna o undă de iubire.
 Și, iată, lângă soră și cumnată
 și lângă fruntea ca un crin a nepoțicăi,
 'și-ar fi dorit și le-ar fi vrut și lor
 nădejdea unei raze de iubire . . .
 Dar cum condurul îi atinse pragul
 și cum pași către altar se'nfioră:
 ardeau făclile mai trist ca altădată
 și crucea altfel adumbrea iconostasul.

Coșitele i se'mpleteau lumini de aur
 ca umbra galbenă a florilor de tei
 sau ca alunele când se desghioacă singure,
 iar apa ochilor, ca marea'n dimineață.
 Abia rosti un viers bătrânul preot
 și-o străbătu o patimă aprinsă,
 cum trece soarele printr'o fereastră.
 O clipă, și pe urmă jurământul:
 „Mă voi păstra fecioară, iară trupul
 De-apururi, Domnului, curat, l-oi închina!“

Preotul zise: Foarfecele dați-mi!
 Și fata 'ncet își puse pe altar
 amurgul trist de aur al cosiței,
 ca Bunul Dumnezeu în veci să aibă
 în darul pletelor și inima fecioarei.

Anii și truda grea și dumicații
 azimei negre (singura ei hrană)
 pe-obrajii fetei s'or săpa, adânci...
 Dar ochii mari ca ruga vor cânta:

Mă voi păstra fecioară'n veac, și trupul
 De-apururi, Domnului, curat, l-oi închina!...

Notă. Fetele albaneze, hotărâte să refuze mirele impus de părinți, sau vrând să rămână, — din or'ce alt motiv — fecioare, se supun în biserică unei triste ceremonii, tăindu-și cosițele și jurând Domnului castitate eternă. Viața lor va fi de-acii înainte similară unei vieți de asceză.

Fragmentul de mai sus face parte dintr'o baladă culeasă în Munții Mirdiți și îngrijită într'o ediție de poezii populare. Am exclus, în traducerea noastră, acele părți pe care editorul ei le consideră interpolări datorite culegătorului.

FRATELE ȘI SORA

— Fată, de-mi vrei dragostea,
 otrăvește-ți fratele!
 — Dragule, cum să-lucid?
 — Stai și-ascultă-mi șaptele...
 Mâine, disdedimineată,
 ieși în taină la răspânte
 și pândește șarpe negru
 șuerând venin pe limbă.
 Sfarmă-i tigva 'ntre pietroaie
 și otrava lui albastră
 picur'o'n potir cu vin.
 Seara, — așteaptă-ți fratele,
 tinde-i vinul ca să bea!
 În amurg, sta fata'n poartă
 adăstându-și frățiorul
 să se 'ntoarcă dela oaste:
 — Bine ai venit, bădie,
 uite, răcorește-ți gura,

că te văd trudit de luptă,
ars de soare și sudoare...
Doar trei stropi sorbi flăcăul:
— Ah, smintit cel ce se 'ncrede
în surori nemăritate!
Asta mai putu să spună,
buturugă fulgerată...

Zâmbitoare și senină
se găti apoi fecioara,
pe când fratele-și da duhul.
Leșul i-l lăsă pe scânduri
și fugi la dragul ei:
— Dragule, i-am dat paharul
cu otravă, cum mi-ai spus...
— Piei din ochii mei, năpârco,
vrăjitoare blestemată,
fratelui de i-ai dat fiere,
ce mi-ai face mie mâine?

Albă, surâzând venise
la iubitul ei fecioara.
Vânăță și despletită
și bocind se 'ntoarce — acum...
Straele îi par de scrum
și îi curg pe trup ca ploaia.

Notă. Acest motiv — sora care-și ucide fratele, fiindcă așa i-a cerut iubitul — se înrudește, de bună seamă, cu motivul feciorului care-și ucide maica și-i scoate inima, de dragul iubitei, motiv găsit într'o baladă sârbă și care amintește faimoasa baladă bretonă a lui *Jean Richepin*, din „La glu”.

RADU GYR și ANTON BALOTĂ

FATA DIN CASA VECHIE

Să treci floare de jar vraja grea
Somnul din macii timpului nu te-a durut.

Timpul a troenit casa veche cu bălării; flori sălbatece au crescut privind cu ochii lor mari și uimiți statuile gemene cari păzesc intrarea „castelului”. In invazia vegetației e ceva pățimaș și cotropitor.

Din inima mea sau de undeva din prăpăstii adânci liane înalte au crescut florile visului, mi-au înfășurat inima cu brațe subțiri și cu seva lor deodată urcă vraja secretă și depărtată. Acolo undeva departe sufletul întristat aleargă peste zidurile timpului să-și lege rănilile.

Când seara ca o pasere uriașe îmbracă cu aripi negre casa veche, decorul se voalează de umbre albastre și vași cari fură și subțiază forma lucrurilor ca și când totul s'ar pregăti pentru o sarabandă a umbrelor. Măceșii și licuricii aprind lumini roșii și albe. In marea tăcere vor evolua fantasme dulci și nesigure în muzica depărtată a stelelor umede.

Casa era fără îndoială o casă a nopții. Acolo sufletele întristate ale vechilor locatari veneau să doarmă în vechi și largi fotolii roșii.

Tu dețineai puterea de a deschide izvoarele basmului. Când rodia ta albă flutura semnul vieții în această grădină întunecată totul se transfigura și plutea prin apele visului. Poate că tristețea ta e născută din această tovarășie cu umbrele. Numai noi doi știam că acolo sufletele celor vechi din albume decolorate vin din cavoul vremii să plângă după paradisul vremelniceii.

Poate că proza vieții te-a furat din casa veche. Știu însă că totdeauna în nopțile primăverilor tu vei veni să vezi sub arborii bătrâni ritualul trist al părerilor.

* * *

Niciodată nu va muri ziua de Martie cu sfâșietoare transparențe și așteptări când te-am cunoscut. Totul s'a petrecut ca într'o negură într'un spațiu rarefiat când gesturile aveau mult din pantomină și halucinație. Vreau să strâng în cuvinte turburătorul vag melodic care adia peste creștetele sălciilor.

Martie ne-a topit din rădăcini crude și burueni amare din pădure narcoticul. Numai după aceea am simțit în nări freamătul secret al pământului în germinație și bucuria isvoarelor subterane cu genunchii liberați din cătușele somnului. Am ascultat cum pe sub frunze cu tonuri de aur vechiu, șuvoiul aleargă cântând spre rădăcinile florilor. Primăvara lucra febril la rochia ei cu tonuri de opal și rugină.

Zeul viclean al pădurii a topit în apa transparentă a zilei esențe de nebulie și uimire.

Lui se datorește uitarea din acel delir pădurean; lui sentimentul de plutire împreunat cu acea sete dureroasă de inefabil și lui puterea de a auzi pașii neobosiți ai timpului. Târziu când m'am trezit din acel vârtej calm eram încântat ca după un somn într'o apă adâncă și magică.

În ziua aceea am văzut cum peste fruntea pădurii freamătul unei adieri orgiace ne mută într'un crâng sacru. Într'o zi la fel cea dintâi fecioară a acceptat cu amândouă mâinile mărul ispititor al șarpelui.

* * *

Și iarăși tristețea ta. Niciodată antene lungi și tremurătoare n'o vor ști întreagă. Niciodată adâncimile ei nu-și vor pierde sângele nou-tății.

Am luat anotimpurile de mână să mergem spre deslegarea misterului. Zadarnic primăverile topeau în recea peruzea a cerurilor, acea înfiorare de început de lume în reculegerea amurgurilor violete și calde.

Lacrima visului aluneca în aceeași fântână de tristețe.

Când răsăreai într'un peisagiu lumina se retrăgea undeva în sus și o liniște stranie de timp oprit din mers se așternea.

Margaretele albe ca rochia ta zâmbeau alb și reținut dacă înainte răsăseră nebunește în risipa de cântec a greerilor.

— Tu întristai florile.

Dar iarna când ziua murea rănită și se lăsa cu ușurință furată de partierele cu tonuri de aur trist ale amurgului; cunoșteam stratagema furișe a umbrelor. Ne prefăceam că nu înțelegem nimic din ritualul lor. Noaptea se unea pe nesimțite cu vagul din noi. Rămâneau albe numai clapele pianului vechiu și mâinile tale. Pe acele clape atâtea fete tinere și singure și-au risipit neliniștile. Pianul a cules cu pietate respirația atâtor melancolii, le-a stratificat în inima lui. Uneori când încercai să cânti îmi părea că vechi și demodate romanțe se trezesc sub degetele tale ca niște suflete evocate din moarte. Ascultându-te am învățat să silabisesc voluptatea melancoliei. Partitura era un pretext. Fanteziile tale erau poate mai mult plânsul melodic și obsedant

sau povestea muzicală a casei în care nu s'a mai schimbat nimic. Unde obiectele aveau o poveste și un suflet ascuns. Unde în după amiezi palide îmi părea că între noi și lume se lăsase o cortină grea și opacă ce filtra prin nevăzute spărturi un straniu oxigen pentru a întreține viața misterului, pentru a nu deranja colțurile obscure. Atmosfera avea elasticități de mătase și gamele ce răsăreau din inima pianului păreau fluturi exotici cu aripi prea mari ca să nu cadă oboșiți pe floarea clipei.

— Aveam senzația unei scufundări în vis, a unei legănări în inefabil.

Atunci se petrecea cu mine un fenomen ciudat. Cuvinte necăutate se încheau într'o muzică învăluitoare și nouă pentru amândoi. Ele se înălțau ca liberate de un descântec cu flexiuni noi grele de sevă și se încheau în lauda tristeții. Vorbeam cu ochii închiși și tot ceeace spuneam avea ceva depărtat și strein. Fraza avea catifelări și obscurități cari mângăiau și înfloriau în uimiri. Pare-că o mână streină îmi storcea din faguri grei pe buze o licoare amară și bună.

Aș vrea să refacem numai odată acele după amiezi cu tot ritualul și ciudățenia lor.

Să tragem storurile între noi și lume. Să lăsăm văpaia din cămin să tapeteze pereții cu fugari balauri chinezești. Inclină capul tău de floare obosită și deschide ochii asupra acestui moment de vraje și vis. Fantezia mea va ciopli cu dalta acelei vechi fervori sğura timpului și va țese povestea dela început; și vei vedea că nimic n'a putut să-i macine tinerețea. E în ea tot atâta sfâșiere și frumusețe, tot atâta distanță de lume ca în basmul cu prințul melancolic care s'a întors din aventură pentru că o sete imensă de lacrimi, un dor de zădărnice a învins albele euforii ale visului.

— Văpaia aleargă pe draperii însângărându-le cu palide flori de aur. Jocul lor e la fel cu acel al iubirii: fantast și șovăitor. Cât l-am descifrat și tot nu l-am înțeles; cât l-am îmbrățișat și tot nu l-am prins.

Numai acum înțeleg că erai tristă pentru că văpăile tale de început aveau melancolii de sfârșit.

* * *

— Fuga timpului n'a putut limpezi negura. Pare-că am plutit într'un crepuscul violet. Tonalitatea de tristețe și vechime nimic n'o poate înlocui și îndepărta. Poate să scriu un descântec să topesc în el transfigurarea și magia în care plutește imaginea fetei din casa veche. Să pun în cuvinte toate aceste lucruri fără nume și imaginea ei cu acel stigmat neșters al spiritului întristat. Să geamă cuvintele de inefabilul

prizonier în semn. Dar cuvintele nu se supun. Sleite mor în praguri și sângele tristeților se retrage prin spărturile semnelor înapoi.

Trebuesc vrăjite cuvintele; culori cari să le transfigureze, avatare cari să le dea o nouă sevă; numai atunci aurul viu și tragic va străluci în tiparele lor cu toate caratele lui. Dalta care le va ciopli cuprinzătoare de frumusețe e subterana creștere a poemului, setea lui de formă.

Așa va înflori regiunea poemului, și te voi duce în pădurea roșie. Acolo viața își dă mâna cu moartea și pașii timpului sunt înăbușiți de mătasea visului. Apele au reflexe grave de oțel trist și florile de o zi surâd cu ofiliri de sfârșit. Focuri călătoare se aprind și se sting ca într'o nebunească halucinație sub bolte înalte în care arama stacojie a frunzelor se întunecă după o zi de umbre albastre. Te voi fura tristeții tale și te voi purta prin acel decor. Drumul nostru va fi fără început și fără sfârșit. Te voi duce în amurguri neverosimil de tăcute pe sub bolte de liane cu flori întunecate la fântâna de frumusețe. În oglinda ei magică îți vei privi chipul. Ea ți-l va arăta așa cum nici dalta, nici cerneala, nici beția nu pot să-l destăinue. Acolo nimic nu rănește tăcerile; dar dacă ascuți bine se aude rar cum alunecă de pe streșinile veacului lacrima timpului.

IONEL BALAN

A FOST

. . . Și-am poposit pe-o bancă de mesteacăn.
 Și flori de măr se scuturau pe noi.
 Iar soarele, când s'a pornit să treacă'n
 August apus, ne-a'mbrățișat solemn. Apoi

Amurgul sângera lumina'n ochi.
 Erai aproape ca o stea pe gând.
 Îți culegeam podoabele pe gât, pe sâni, pe rochi,
 De fiecare'n parte 'nsetoșat, flămând.

Ne-am ridicat. Călcam pe lespezi de lumină.
 (S'a 'mprăștiat din noi cu florile, covor).
 În zară apăruse luna plină,
 Și ne zâmbea din creasta unui nor.

ION MOLDOVEANU

CÂTEVA FIGURI DIN POEZIA ENGLEZĂ MODERNĂ

Este greu de a da o privire sintetică asupra unei literaturi în care toate manierele au drept egal de viață. O limbă relativ tânără, vorbită pe un teritoriu atât de întins, ca cea engleză, poate nu se va fixa literar nicicând, decât în cazul când deviațiile dialectale ale diferitelor continente ar înceta să se influențeze, ceea ce nu pare verosimil.

În poezia engleză sunt liber reprezentate tradiția ca și ineditul; și manifestațiile lor ajunse la gradul de artă, sunt egal de importante. O scurtă caracterizare a câtorva dintre figurile cele mai cunoscute va da poate o idee de aspectul variat pe care îl prezintă această poezie. Și eseuul de față nici nu urmărește alt scop. Este de observat, că în Anglia poezia pură sub aspectul ei static și formal, n'ar putea face școală, decât cel mult directiva unor izolați. Limba e încă prea vie, cuvintele au prea multă savoare individuală, pentru a putea fi supuse unei armonii de suprafață atât de nivelatoare ca aceea a poeziei franceze. Ceea ce nu însemnează că limba engleză, extrem de muzicală, n'ar cunoaște efecte de armonii rafinate, dar aceasta nu este o preocupare principală. Există încă acea legătură intimă dintre inimă, cuvânt și poezie, care a slăbit în Franța (după François Villon).

Figura lui *Francis Thompson*, contimporanul lui Oscar Wilde revelă și convinge. Ritmul său suplu la extrem pare a se supune direct inspirației. Limbajul său modulat la perfecție nu e niciodată un stăvilar, ci un organ al expresiei spontane. Muzica personală a versului păstrează toată căldura și impulsul inspirației, fascinându-te ca izbucnirea unei forțe naturale. Thompson se remarcă prin vena bogată și elanul odei de mare răsufare, precum și prin îndrăzneala și forța special saxonă a imaginilor. Poezia sa dinamică uzează de imagini adunate din cele patru colțuri a lumii cu ușurința titanică a unui Shakespeare. Un fragment din oda „Corymbus pentru toamnă”:

„Ascultă cântul meu,
 „Este cânt de Bachant,
 „E țâșnit din ciorchini, improșcare cu vin,
 „E revărsarea fuduliei mele.
 „Ascultă cântul meu
 „Țiganca anotimpurilor, înainte de a hoinări mai încolo,
 „Inainte ca iarna să-și asvârle
 „Fulgii cari vor stinge
 „Flacăra roșie a cupei tale de ospăț.
 „Soarele 'nmuiat, făclie mai beată, ca ori când,
 „Se 'nhoalbă înfundat în ceață,
 „Roș aprins, clipind smintit,
 „Umplut de vinul tău clocotitor.

Mai încolo, descrierea lunei:

„Ca și când ar fi strivit stelele 'n teasc
 „Până când vinul de aur îi țâșni pe veșminte...“

E bine cunoscută oda religioasă a lui Thompson, intitulată „Hounds of Heaven“, care însă, din cauza câtorva relaxări, e lipsită de unitate. Mult mai încheată e gingașa poezie „Unui fulg de zăpadă“:

„Cine te-a gândit
 „Peste bănuelile noastre
 („O, gingașă petală)
 „Tăiată atât de pur
 „Fragil și totuși sigur
 „Din ce metal ceresc
 „Fără de preț,
 „Cine te-a ciocănit, cine te-a lucrat
 „Din abur argintiu? —

„Domnul m'a plăsmuit,
 „El m'a ciocănit, El m'a lucrat
 „Din abur creț și argintiu
 „Ca să-și desfete gândul: —
 „Tu nu m'ai fi putut gândi
 „Atât de pur și palid,
 „Fragil și totuși solid,
 „Gingaș și plin de forță,
 „Bătut cu ciocan de vânt,
 „De giuvaerul său, gerul“.

Sentimentul religios, care dă forța primară a marelui ode „Hounds of Heaven” primește aici fragilitatea unei bijuterii fine.

Rupert Brooke, unul dintre cei mai rafinați cultivatori ai formei și cei mai experți exploatare ai muzicii limbei engleze, exuberantul poet, mort tânăr în război, care din punctul de vedere al elanului liric poate fi comparat cu Thompson, este unul dintre cei mai aparte mistici ai secolului. Crezul său nu este însă unul precis, ca acela al lui Thompson, caracteristic creștin, ci un fel de mistică specială a simțurilor, a simțului tactil, olfactiv și vizual, cari îl ajută la intuirea supraréalului, ca pe un orb ce caută drumul pipăind. Edonist în toată puterea cuvântului, cu simțul tactil rafinat, redă în celebra sa poezie „The fishi” (Peștele), atât prin luxuria ritmului cât și prin imagini lumea apelor cu mângăierea adâncă a undei și toată voluptatea mișcării pulsate de curent. Peștele este un fel de simbol al său: ființa care nu cunoaște decât deliciul atingerii, extazul obscur al sângelui pulsat de curent, culorile profunde ale apei, „albul nopților fără stele și roșeața din inima rozelor”:

„Ritmul svâcnirii apelor
 „A căror degete încurcate bat și-alunecă
 „În armonii de turburătoare atingeri
 „Pulsând cadența sângelui în cântec”.

Edonismul său e ușor de urmărit în poezia „Marele îndrăgostit”:

„Aceste le-am iubit:
 „Farfuri albe și cești albe strălucind curat,
 „Inelate cu linii albastre, și pulberea ca fulgul zânelor,
 „Acoperișuri ude sub lămpi, coaja tare
 „A pâinii prietenoase, și hrana cu multe gusturi,
 „Curcubeu, și fumul amar și albastru al pădurii.
 „Frumusețea rece și tare a mașinelor mari
 „Robinetul cu apă caldă, atingerea blănurilor,
 „Mirosul bun al hainelor vechi . . .
 „urme de pași în rouă,
 „Stejari, și castane crude, noi ca sticla”.

Toate aceste lucruri atât de variate, unitatea cărora stă în afecțiunea subiectivă, care le dă sensul, par mult mai apropiate prin înrudirile fonice, pe cari cuvintele le păstrează în original. Contrastele surprind câteodată prin contrapunctul muzical al versului:

„White plates and cups, clean-gleaming
 „Ringed with blue lines, and feathery, faëry dust
 „Wet roofs . . .

pe care românescul:

„Inelate cu linii albastre — și pulberea ca fulgul zânelor
 „Acoperișuri ude —

nu-l redă decât aproximativ. Subtilitățile muzicale devin prin traducere prada hazardului.

Și totuși, acest Brooke, acest edonist și estet rafinat, are totodată cele mai frumoase poezii patriotice scrise în englezește, poezii care n'au nimic din timpanul asurzitor și retoricismul obișnuit al genului. Sunt poezii de dragoste adâncă și egală, ca focul discret al opalului. Puțini au mai plecat la război cu aceeași dragoste și cu același suflet. A murit în 1915, la vârsta de 28 de ani.

Squire, poetul muzicant, nu are elanul lui Thompson, nici virtuozitatea lui Brooke, nu mai puțin e înzestrat însă cu misticism, ca și ceilalți doi. Instrăinat și multicolor, reprezintă pe englezul colonial în poezie, întocmai ca și Kipling, însă sub o formă mai tradițională. Una dintre cele mai frumoase poezii ale sale „Crinul din Malud” respiră acest misticism exotic. Este o poemă epică, o succesiune neîntreruptă de imagini și stări emotive, cari au și o valoare izolată. Descrie noaptea tainelor când se deschide în lacul codrului African, crinul din Malud. Frica și mirarea fetelor cari au simțit minunea și au părăsit tribul să o găsească:

„ . . . și, privindu-se în ochi, se infiorară
 simțind că se petrece'n jur o minune mai mare decât moartea. . . ”

Câmpul exotic, pe care posibilitățile teritoriale îl împrumută liricei englezești, este un aport din cele mai curioase. Englezul, pentru care colonia este a doua patrie, are două suflete. Dedesubtul orgoliului și obiectivității saxone înflorește misticismul și mirajul Indiei sau teroarea codrului African, un aport pe care anglicanismul vesel și pământesc din vremea lui Henric al VIII-lea nici nu-l bănuia încă.

Aș putea spune că există o religie specială a coloniilor, imprecisă și obscură, inspirând conducătorilor teamă și toleranță față de indigeni. Proza, ca și poezia lui *Kipling* ni-l trădează pe acest nou englez cu două suflete, care se sbate între simțul datoriei și nostalgia peisajului Indiei celei cu o mie de fețe. În poezia „Mandalay”, scrisă în argot, scriere primitivă, ca multe poezii ale sale, ni-l înfățișează pe marinarul intoxicat de beția Indiei:

„Du-mă undeva la răsărit de Suez, unde binele e ca și răul,
 „Unde nu sunt zece porunci și unde mi se adapă dorul,
 „Căci clopotele mă chiamă și-mi este dor de ducă
 „Aș vrea să stau lângă bătrâna Pagodă Moulmem să privesc
 [leneș întinsa mare

„Pe drumul spre Mandalay
 „Unde era vechea Flotilla
 „Și noi eram palizi pe subt corturi când mergeam la Mandalay,
 „Vai, drumul spre Mandalay
 „Unde saltă peștii 'n joc
 „Și amurgul vine ca fulgerul dinspre China de peste golfuri“.

Alfred Noyes, în schimb, cu siguranță n'a vizitat coloniile. Este anglo-saxonul vesel și optimist al zilelor de belșug fericit din timpurile Elizabetane. Limba sa muzicală și ritmul bogat, precum aliterațiile și repetițiile dese apropie poezia sa de muzică. Intr'una din cele mai citate balade ale sale, Noyes evocă zilele legendarului Robin Hood, banditul celebru din vremurile lui Richard Inimă de Leu. Sherwood era codrul unde banditul cavaler își întrunea trupele:

„Sherwood în amurg, Robin Hood s'a trezit?
 „Umbre de stafii lunecă prin desiș,
 „Umbre de ciută visează zorile albe,
 „Visează cu un om de umbră suflând într'un corn de umbră.
 „Robin Hood e iar aici, și toți hoții veseli
 „Aud ecoul cornului, slab și depărtat,
 „Cum știa să cheme dânsul înspre revărsat
 „In Sherwood, în Sherwood . . .“

Originalul păstrează ecoul pădurilor parcă, populate subit de umbrele trecutului.

Ernest Dowson reprezintă o notă mai reținută în imaginea poeziei engleze. Poet savant, umanist, concentrat, își controlează lirismul și-l închide în cheia câtorva rânduri ferme și foarte alese. Ca o exteriorizare a manierei sale, care presupune o disciplină latină, dă subtitluri foarte amuzante de ex. pentru poezia *Cynara: Non sum qualis eram bonae sub regno Cynarae*.

Sonetul intitulat „*Unuia din ospiciu*“ ni-l arată tăios, econom și sobru, cu efecte discrete și bine calculate:

„Cu mâini fragile de nebun după zăbrele
 „E răscolit de stranii nedumeriri.
 „In aspre legături de pai se 'nfundă
 „Strâmtul său univers, unde se 'nhoalbă lumea

„Bătu din nou și întrebă:
 „Este cineva înăuntru?“
 „Dar nimeni nu privi de sus
 „Din geamul îngropat în frunze
 „La dânsul, turburat și mut.
 „Din casa părăsită în noapte
 „Numai o ceată de umbre pândea
 „Ascultând fără șoapte
 „Vocea din lumea celor vii.
 „Razele lunii se îmbulzeau pe scara
 „Dinspre halul pustiu,
 „Pitite'n aerul răscolit
 „De chemarea Călătorului singuratec.
 „El simțea tăcerea lor ciudată
 „Ca un răspuns chemării sale
 „Căci iată, bătu mai tare, strigând înalt:
 „Să-i spuneți că am venit și mi-am ținut cuvântul
 „Și nimeni nu mi-a răspuns“.
 „Ei nu spuseră nici ba, nici da.
 „Cuvintele, unul câte unul
 „Se rostogoliră printre umbre
 „Din gura singurului om viu.
 „Da, ei auziră piciorul său în scară
 „Și zumzetul de fier și piatră
 „Și liniștea inundând curtea
 „Când tropotele s'au înfundat în noapte“.

Retrăirea psihologică a unei tensiuni, redată sub o formă indirectă caracterizează lira discretă a lui De la Mare, tipul poetului, care se ferește să se dea și al cărui contur nu poate fi decât ghicit sub hainele pe cari le îmbracă. Prin natura sa este un aristocrat al artei, ermetic și evasiv, fără să fie nepopular. Este prea englez pentru așa ceva. Misticul său pătrunde direct în substratul atavistic al englezului, acolo unde dorm Puck, Oberon, Ariel și toată ceața legendei germane.

Păgână este poeta *Margaret Sachville*, care se atașează prin cultul ei pentru Shelley, de un material antic de inspirație. Este continuatoarea în linie dreaptă a marelui poet romantic, cu sensibilitatea muzicală rafinată a generațiilor de după Swinburne. Temele ei de inspirație, precum epicul ei conștient naiv revelă o solidă cultură antică.

Ca substrat psihologic al creației, în ceace privește imaginația și mecanismul asociativ, este inrudită cu Shelley. Pentru amândoi, o

idee trăiește numai prin imagine, fără a deveni alegorie, ca rezonanța emotivă a abstractului. O altă afinitate intimă de alt ordin, în ceea ce privește legăturile senzațiilor între ele: la amândoi găsim asocierea senzațiilor de lumină cu muzica. De ex. la Shelley găsim în poema „Prometeu descătușat” această descriere a unei scoici:

„Uite azurul palid cum piere în argint
 „Desenând o lumină moale dar strălucitoare.
 „E ca un cântec adormit în scoică.

Mai puțin precis și nu subt o formă de comparație găsim asociația în poezia „Pan” a Margăretei Sachville:

„. . . . . adierea înconjoară
 „Membrele de-aur ale verii, cum pășește înainte
 „Imbrăcată în muzică. . . . .”

Precum vara nu devine o alegorie la Margaret Sachville și „membrele ei de aur” nu clădesc o imagine precisă, ci sugerează mai mult o stare emotivă muzicală, lipsită de concret, tot astfel găsim întruparea Morții la Shelley, pusă în contrast cu viața înfloritoare:

„Florile cu aripi subțiri de curcubeu
 „Să ne ascundă umbra Morții. . . .”

Răsul lui Pan în poezia d-nei Sachville se schimbă într'o imagine vizuală:

„Răs încet, isvorînd ușor din pământ
 „Ca apa, jucăuș, dulce și transparent
 „Țâșnind parcă din inimi de-adâncuri.

Însă, pe când Shelley are un suflu impulsiv și dinamic, poezia d-nei Sachville păstrează un mers lent și o desfășurare treptată.

* * *

Oricât de variată ar părea poezia engleză modernă, imaginea ei nu este completă fără considerarea filiației sale de peste Atlantic.

Aceeași limbă, dar nu același limbaj, ci unul mai liber, mai electric, câteodată aproape telegrafic, foarte potrivit pentru versul liber și pentru persiflaj. Încă o notă, pe care Shakespeare n'ar fi înțeles-o, pe care epoca sa n'a purtat-o în germen. Într'adevăr, efectele răspândirii și acclimatizării unui popor pe un teritoriu foarte întins, sunt de necalculat, mai ales dacă intervine și amestecul cu alte rase, cum s'a întâmplat în America.

Poezia lui *Carl Sandburg*, foarte dinamică este ca un torent nou, isvorit din sânge nou, oferindu-ne spectacolul întregii metamorfoze.

Iată o parte din poema „*Patru preludii despre jocul vântului*”:

„Ușile erau de cedru
 „Și clănțele de aur.
 „Și fetele erau fete de aur
 „Și pe pietre scria și fetele cântau:
 „Noi suntem cea mai mare cetate
 „Și cea mai mare națiune
 „Nimeni n'a mai fost ca noi”.
 „Și ușile au fost smulse din țâțânile de aur
 „Ploaia inundă casa și fetele de aur fugiră
 „Și pe pietre scria:
 „Noi suntem cea mai mare cetate
 „Și cea mai mare națiune
 „Nimeni n'a mai fost ca noi”.
 „Asta s'a întâmplat demult.
 „Oameni noi au reclădit cetatea
 „Și au injghebat o națiune
 „Plătind femei și muzicanți, să cânte:
 „Noi suntem cea mai mare cetate
 „Și cea mai mare națiune
 „Nimeni n'a mai fost ca noi”.
 „Și'n timp ce ei cântau
 „Și oamenii ascultau
 „Plătind bine pe cântăreți —
 „Mai erau și niște guzгани și șopârle cari pândeau
 „Și n'au mai rămas decât ei:
 „Guzganii și șopârlele.
 „Și mai sunt ciori negre
 „Strigând: „cru-cru”
 „Cari au adus lut și ramuri
 „Și și-au zidit cuiburi
 „Peste cuvintele de pe ușile de cedru.
 „Și clănțele erau de aur
 „Și fetele de aur veneau cântând:
 „Noi suntem cea mai mare cetate
 „Și cea mai mare națiune
 „Nimeni n'a mai fost ca noi”.
 „Singurii cântăreți sunt azi ciorile, cari strigă „cru-cru”
 „Și ploaia geme în vânt la uși
 „Și singurii auditori sunt acum . . . guzganii . . .
 . . . și șopârlele.

„Picioare de guzgan scormonesc pe pragul ușilor
 „Hieroglifele unghiilor de guzgan
 „Vorbind despre nobleța guzganilor
 „Și despre familiile lor
 „Și despre rangul lor
 „Și despre bunicii și străbunicii
 „Guzganilor.
 „Și vântul se întoarce
 „Și pulberea de pe praguri se întoarce
 „Și chiar scrisul guzganilor
 „Nu ne spune nimic
 „Despre cea mai mare cetate
 „Și cea mai mare națiune
 „Unde oamenii tari ascultau
 „Și femeile ciripeau: „nimeni n'a mai fost ca noi”.

Așa se răzbină poetul american pe civilizație.

Utopistul social *Vachel Lindsay*, pe lângă poezii cu o formă clasic încheșată, are adevărate accente de jazz în poezia „*Urletul Kallyopei*”, un fel de invitație la circ, sau „vocea democrației”, cum o definește dânsul.

„Eu sunt visul din Canal
 „Cântăreț născut din abur
 „Eu sunt Kallyope
 „Cercul numit Kallyope
 „Haide, haide, haide HO!
 „Uite steagul, uite cortul
 „Uite ursul și-elefantul
 „Uite maimuța pe sfoară
 „Auziți pe Kallyope, Kallyope, Kallyope!
 „Suflet de rinocer
 „Și de hipopotam
 („Auziți cum urlă leul!)
 „Jaguar
 „Bufniță și papagal
 „Zât! zât!
 „Auziți cum urlă leul
 „Auziți cum urlă leul
 „Auziți cum urlă LEUL!
 „Muge fiara după sânge
 „Haide, haide, haide HO!

„Fiu de vulg, fiu de mașină
 „Ascultați visul de aur
 „Ascultați visul de aur
 „Ascultați VI-SUL-DE-AUR!
 „Am să-i trântesc pe cei mândri
 „Am să-i scutur pe cei mândri
 „(Auziți cum urlă leul!)
 „Va domni în țară vulg
 „Aburul melodios
 „Va cânta cântec frumos
 „Frăția va crește.
 „Veți vedea lumea ce poartă
 „Cu zece bani de persoană
 „Haide, haide, haide HO!
 „N orice zi e mare circ.

.....
 „Veți vedea pe clowni sărind
 „Boiți tare și cântând
 „Și uralele se'nvârt.
 „Deși mârâe
 „Deși turbă
 „Orice fiară stă în cușcă
 „Și de-acum nu vă mai mușcă

.....
 „Vor veni mai mulți profeți
 „Vor veni chiar și poeți
 „Cântând mai frumos ca mine
 „Cântul lor vă va surprinde
 „Eu nu sunt decât pionerul,
 „Sunt vocea democrației
 „Eu sunt visul vostru de-aur
 „Cânt de știință, cânt de abur
 „Am să-i trântesc pe cei mândri
 „(Auziți cum urlă leul!)
 „Eu sunt Kallyope, Kallyope, Kallyope!" etc.

În contrast izbitor cu viteza și maniera largă a unui Sandburg sau Lindsay stă figura izolată a poetului *H. D.*, cunoscut publicului numai sub inițiale. Într'un târziu am aflat din întâmplare, că e femeie, soția scriitorului englez Richard Aldington și de 20 de ani trăiește în Anglia.

Scurtele sale poeme, prețioase ca niște *orfevrări*, cuprind în câteva cuvinte concentrate și foarte alese, o stare emotivă, pe care nu o închide complect. Poema sa e înconjurată de un gol rezonant, și e construită tot atât de mult pe această lipsă calculată; pe pauză, ca și pe cuvintele reale. Același efect pe care-l cunoaște și poezia japoneză:

OREADĂ

Ridică-te, mare,
 Ridică-ți pini ascuțiți
 Prelinge-ți pini
 De stâncile noastre
 Avârle-ți verdele pe noi
 Acoperă-ne cu bălți de brad.

ARȘIȚĂ

Vântule, deschide arșița
 Tae în două arșița,
 Rupe-o'n sdrențe.
 Fructul nu cade
 Prin aerul îndesat
 Fructul nu trece prin arșiță,
 Ea reazămă
 Vârful perelor
 Și-apasă ciorchinele în sus.
 Vântule, despică arșița
 Ar'o dealungul
 Intoarn'o de două părți
 În drumul tău.

LETHE

Nici culcuș, nici piei, nici blănuri
 Nu te vor acoperi
 Nici pânze de mătase nici cedru
 Nu te vor adăposti
 Nici trazi
 Nici pini.
 Nici bocete, nici bucium, ori
 Plâns de râu
 Nici miros de tufe'n flori

Nici tânguiri de păsări nu te vor mai trezi
 Nici sturzi,
 Nici corbi.

Nici atingerea, nici vorba iubitei
 Nu o vei mai dori
 Nu vei mai voi în somnul tău mut
 Decât valul ca să te învelească
 Fără vorbă
 Fără sărut.

Notă: Dela Lindsay până la H. D. există o variație întreagă de poeți, dar n'am căutat să redau decât extremele, pentru a caracteriza prin contraste posibilitățile imense ale poeziei americane.

Tot astfel mi s'ar putea imputa neglijarea unor poeți englezi ca Sigfried Sassoon, William Butler Yeats sau John Masefield, însă, precum eu nu mi-am propus o discriminare a tuturor celebrităților, ci pur și simplu o privire scurtă asupra posibilităților multiforme ale poeziei engleze, m'am mărginit la alegerea celor cari mi se păreau mai potriviți pentru această orânduire.

OLGA CABA

SETE

Nu părul tău, de care inima-mi se agață,
 — Beteală a tristeții noastre —
 Putea-va să despresure din ceață
 Copacii goi de vis, cu brațe albastre.

Nici râsu-ți — tineresc galop într'un pustiu —
 Nu-mi dă la cotituri lumină;
 Alt dor, prin apa gândului — mai viu —
 De treptele nădejzii se anină.

Câmpia golului se'ntinde drept,
 Și lacrimi picură din aripe subțiri;
 Sfânt dar! Cu palme'ntinse te aștept;
 Trezește sufletul din lungile-adormiri.

LETIȚIA PAPU

SPIRIT ȘI VIAȚĂ

Forma irațională sub care se prezintă Viața, când n'o considerăm sub nici un unghi de raportare, pare a fi singura formă de existență reală. Pe măsură ce viața s'a răsfrânt în sine însași, s'a privit pe sine cu ochii ei interni, și-a însușit un alt caracter, care constituie o *opozitie* față de caracterul ei primar. Nu știm dacă această opoziție era necesară și firesc dată în legile vieții, nu știm dacă ea există și pe un plan inferior existenței omului, însă e fapt de experiență interioară presupunerea că omul este singura formă de existență, în care viața mai are o formă ce i-se opune — Spiritul. Calitatea de „spirit”, ca o proprietate a omului, în forma lui incipientă stă în serviciul vieții, însă pe măsură ce spiritul se diversifică, se rafinează, radiază asupra vieții sensuri existențiale, care de cele mai multe ori se vădesc a fi opuse în mersul lor, direcției existenței din care și-au luat naștere. Acest proces de contrariere, de opunere, de negare în viața spiritului, ni se pare a fi de mare importanță cu atât mai mult, cu cât el privește direct pe om, — în trăirea căruia are câteodată un rol de faclă căzută din cer — și Viața ca atare, cu intenții explicative. Sondarea pe care o face spiritul, apropiindu-se de inima vieții este pe același plan cu ea sau pe plan diferit, după cum rămâne același sau se diversifică, afirmând sau negând viața. Adâncimea până la care ajunge spiritul în sondarea tainelor vieții, nu are întru nimic caracterul explicativ, ci un *caracter de trăire*. Acest caracter reiese din însăși sfera în care se plasează spiritul când sondează viața și este singura posibilitate de înțelegere a ei, — înțelegere nu în sensul de cunoaștere prin forme categoriale, ci de rezonanțe interioare dătătoare de trăiri subiective. Credem că acesta este cel mai propriu mijloc prin care spiritul se poate apropia de Viață, considerată nu ca un obiect extern, care implică imediat stabilirea unui întreg șir de raporturi — ca în orice act de cunoaștere — ci ca ceva în care nu procesele exterioare au un rol de seamă, ci trăirea ca atare. De aici și atributul de „irațional” dat vieții, în sensul că ea nu va putea fi explicată și pătrunsă de nici o formă de cunoaștere a oricărei culturi existente și posibile.

Este cu totul altceva când ne gândim la obiectele exterioare, luate în mod izolat. Aci se pot stabili o serie de raporturi, determinări, nu numai între subiect și obiect, dar și între diferitele obiecte. Mai mult încă, în domeniul experienței concrete putem hotărî mersul și desfășurarea unui proces oarecare, dar în sfera vieții acest fapt nu este posibil. Imperativele vieții nu ascultă deloc de imperativele spiritului și se pare că există un antagonism între ele, dacă nu imanent formelor vieții, cu mult belșug frecvent în toate formele superioare de manifestare ale spiritului. Aceasta constituie drama la care este condamnat omul: Ajuns în dezvoltarea sa spirituală până la acel hotar unde *se termină omenescul*, el trebuie să piară sau să renunțe cu totul la formele vieții, refugiindu-se în alte sfere, să creeze o viață spirituală plină de inedit și nesiguranță, o viață plină de năluci și apariții, unde totul este numai aventură, în fiecare moment gata să se surpe. În lumea creiată de el, omul oricând așteaptă să fie surprins de neprevăzut, pe care l-ar fi putut evita în viața de toate zilele; aici toate aparatele cunoașterii omenești n'au nici o valoare; toate teoriile, sistemele, întreaga logică sunt arme neputincioase în mâinile unui învins.

Renunțarea la viața pământească, sau mai bine zis încercarea de-a renunța la formele existențiale pământești, a fost o grea luptă, — lupta cu morile de vânt, — dată de aproape toți oamenii cu o anumită structură sufletească, împotriva Vieții. Această luptă a fost urmarea unei anumite atitudini luate în fața vieții, reeșită din conștiința incercuirii și limitării spiritului pedeoparte — iar pedealtăparte din trăirea permanentă a unui *gol sufletesc*. Toate spiritele de înaltă amplitudine intelectuală au suferit de această vacuitate psihică, de conștiința zădărniceii vieții lor, de dorința neînfrânată de a se vindeca de acest fatal gol sufletesc, prin vre-un paleativ. Întreaga lor activitate creatoare este îndreptată în căutarea unui mijloc, care i-ar mântui de chinurile inchizitoriale la cari erau supuși. Ei au vrut să coboare cerul pe pământ, să ardă cu flacăra lui păcatele acestuia, însă înfrânți s'au convins că nu există nici păcat pământesc, nici foc sacru venit de Sus, că toată acțiunea lor n'are nici un sens; ei au vrut să se lepede de haina pământului, să urce munții, să fie departe de orice glas omenesc, însă n'au putut scăpa de ei înșiși.

* * *

Omul are în fața vieții o dublă atitudine. Câteodată el caută s'o raționalizeze, să-i găsească un sens; altădată participă la ea cu toată firea, se contopește cu ea, fără să se întrebe dacă are vre-un sens sau nu. Aceasta din urmă este o atitudine de artist, foarte consolatoare, care însă la spiritele de mare profunzime nu persistă niciodată până

la capăt sub aceeași formă, — istoria spiritului omenesc ne oferă multe cazuri din acestea. Și nu este puțin lucru faptul că, spiritele de care vorbim încep viața cu imnuri de slavă aduse naturii și farmecelor ei, și o sfârșesc prin a descoperi sensuri noi și ascunse dătătoare de tristeți, de neliniști chinuitoare. Neliniștea vine de acolo că spiritul glornic de *înțeles* începe să clatine temeliile lumii și lumea se apleacă amenințând să se prăbușească. Toată erarhia și ordinea făcută de om în curs de secole printre rafturile vieții se amestecă, toate aperturile și valorile culturale încetează de a mai avea preț și omul începe să înțeleagă *destinul* său. Din același pământ, din aceleași flori și iarbă — altădată pline de chemări și viață — se ridică un suflu trist și chinuitor, prevestitor de rele. Atunci înțelege omul că nu este deosebit de iarbă și floare, că-l leagă același pământ, că nu va mai fi cruțat întru nimic de Viață. Atunci înțelege marele artist cât de *inevitabilă este pieirea*, cât de mult este legată ea de tot ceace-i omenesc.

Ajuns la conștiința pieirii, spiritul uman este copleșit de o tristețe cenușie, mohorâta tristețe a zilelor de toamnă și nimic nu-l mai poate mântui. Credem că această conștiință a pieirii are drept consecință drama spirituală la care este sortit omul în lupta ce o duce cu Viața. Lupta se dă pe planuri diferite, atât în zona vieții, când spiritul caută să pătrundă direct în ea, cât și în zona spiritualului, când acesta intenționează să se elibereze de viață, și deși omenește judecând spiritul este superior vieții, victoria este întotdeauna de partea acesteia din urmă.

Existența umană a fost întotdeauna pusă între două posibilități de manifestare opuse vieții. Sau plecă din viață intenționând să rămână totuși vie și creia o lume nouă în care nici o urmă a realității concrete să nu pătrundă; sau se afunda direct în subteranele vieții cu gândul distrugerii ei. În primul caz, omul este obișnuit să umble pe munți, să respire aerul tare al înălțimilor, lui îi sunt cunoscute numai culmile și piscurile; în al doilea caz, el se ascunde în peșteri, în subsoluri, în caverne. Aici este scuturat de frigurile vieții, este înfricoșat de vedeniile propriului delir, neieșind din ascunziș decât în ziua *acțiunii sale*, când crede că fapta lui va avea mai mult sens decât întreagă Viața. Inșă Viața, imensă și nepătrunsă, arată spiritului sensuri fără sens, îi arată calea și i-o ascunde, îl duce la lumină întru întuneric, la biruința înfrântă. Imperiul vieții este un imperiu plin de contradicții, este un imperiu al paradoxului. În el nu există limite între existență și nonexistență, între sens și nonsens; toate drumurile lui duc în același punct și se reîntorc acolo de unde au plecat. Inșuși spiritul este supus aceluiași joc capricios al vieții, de ritmul căreia trebuie să asculte întotdeauna, chiar și atunci când i-se împotrivesc.

În cele ce urmează vom căuta să arătăm cum zădărnicește Viața scopurile celor două tipuri de singuratici, care au pornit pe căi și direcții diferite — în munți și peșteri — cum ajung la același rezultat, chiar decă vreunul din ei n'o recunoaște. Primului singuratic, omului care-și duce existența pe culmile cele mai prăpăstioase ale Vieții, îi vom zice tipul *zarathustric*, celuiilalt, refugiat în subteranele Ei, îi vom spune tipul *raskolnicovian*. Un altul, care se ridică într'un anumit sens deasupra celor doi, prin atitudinea sa contemplativă în fața Vieții este tipul *solomonic*. Aceste trei tipuri nu trebuiesc considerate numai-decât ca fiind trei existențe fără puncte de trecere între ele. Din contra, ele pot forma trei stadii diferite din viața aceluiași ins, fără ca să existe totuși vreo ordine prestabilită de manifestare.

* * *

Suirea pe munți este foarte grea și cere multe renunțări. Ele sunt impuse de însăși lumea la care aspiră tipul zarathustric. El se lapădă de toate hainele vieții, de tot ceea ce este pământesc, pentru ca urcarea pe munți și salturile peste prăpăstii să fie cât mai ușoare. Aceasta impune o distrugere a tot ceea ce este omenesc, — pentru că omenescul nu rezistă examenului la care-l supune spiritul, — și distrugerea a tot ceea ce este viață în spirit. Acest fapt constituie drama acelora care, distrugând tot omenescul — după ei o minciună — distrug viața, distrug totul. Când distrugi tot fundamentul vieții, nu-ți mai rămâne nimic; ca să poți construi o lume nouă, îți trebuie o temelie, o piatră fundamentală pe care să poți clădi. Ori zarathustricul renunțând la această piatră, pe care o consideră minciună, cade în altă nebunie; el vrea să creieze din nimic viața, se consideră puternic și învingător în timp ce mânilor-i caută un suport, o dogmă de care să se razime. Suportul îl găsește: este credința *in el însuși*, însă cât de iluzorie este credința venită în urma distrugerii sale. El știe că nu trebuie să creadă, știe că numai aceia cred care mai pot spera ceva în viață, care sunt dornici de consolare, dar nu știe că supraomul este tot o minciună creiată, ca și acelea pe cari le-a distrus ei.

Zarathustricul fuge de Viață pentru că își dă seama ce abisuri nepătrunse a vrut să ilumineze cu ochiul său. Fuga sa nu este lipsită de regrete, de chemările pământului, de dorul reîntoarcerii, însă el e mândru și această mândrie îl face să fie actor. El știe că este biruit și înfrânt, cu toate acestea cu zâmbetul pe buze strigă turmei: „Cine se urcă pe munții cei mai înalți, acela râde de orice tragedie și de orice tristețe”. Aceste vorbe, credem noi, nu sunt pentru turmă, ci pentru el însuși. Așa se încurajează consolându-se omul care-și

vede pieirea, iar nu cel ce se laudă că s'a ridicat deasupra vieții, că a învins totul, omul care disprețuiește și nu are nevoie de sprijin. Și de ce zâmbește zarathustricul când spune formula curajului său? Ca să aibă aparența unui adevărat învingător, sau râde amar de propriile-i vorbe? Cine va privi mai deaproape fața zarathustricului, va vedea că nu este față de om, ci o mască imobilă plină de încrețituri. Seninătatea ei este seninătatea văzută din depărtare, iar zâmbetul — imobilizat pe o față crispată de groază, este acela al omului dus la răstignire. Acesta este supraomul care a învins Viața, supraomul care inventează formule — ce nu inspiră încredere — cu scopul de-a înăbuși groaza de propriul său suflet. El este conștient că toate sunt creațiile sale, el știe că pe munți nu poate trăi decât singur și dorita singurătate îl obosește până la moarte.

Câteodată zarathustricul, omul singuratic al munților, nu renunță la dogmă, în care caz drama lui spirituală ia un alt aspect. Acum el crede în idee, se încrede în creația sa, ca și când ea ar exista înafară de el. Acolo sus pe munți, unde întreaga viață este distrusă, unde nu există suflu viu, omului nu-i rămâne să creadă decât în *Moarte*. Atunci înțelege el că singura realitate este numai moartea, moartea idealurilor vieții, moartea tuturor speranțelor. Iar cine crede în moarte, aceluia nu-i este frică de nici un gol sufletesc, de nici o tristețe. Zarathustricul crede în ea mistic, ca într'o realitate invizibilă, tainică care aduce în suflet tristețea albă, tremurul bucuriei, seninătatea bolnăvicioasă. Și viața lui se preschimbă în contemplarea Morții, izvorul tămăduitor al durerilor sufletești, în fericirea ce moare, în moartea dorului de fericire.

Numai *symbolic* poate omul crede în moarte. Urcat pe turnul cel mai înalt, suspendat între cer și pământ, ajuns la capăt, până la acel punct dela care nu se mai poate merge înainte, ajuns la capătul vieții sale, zarathustricul trece *dincolo* de granițele Vieții, trece simbolic în zona tainicului și-a neînțeleșului, trece în imperiul Morții. Și omul care a cunoscut odată farmecele morții, nu mai poate cobori niciodată în Viață. Intr'adevăr cu ce ar mai putea cobori? El a ucis tot ceea ce era viu, toate patimile și speranțele, tot dorul de viață, tot ceea ce îl lega de pământ. Acum nu este decât un trup lipsit de viață, un *spirit* lipsit de trup. Viața lui este Moartea, pentru că nimic din *cele de jos* nu-l mai tulbură, iar bucuria lui este crucea pe care stă răstignit, — bucuria chinului pieirii.

Cine poate crede că el a învins viața prin moartea vieții sale și crearea altei vieți? Cine poate spune că viața zarathustricului din turn este o viață? Tocmai de aceea a putut trece urcând înălțimile dincolo de viață, pentru că nu-i om ci o *idee moartă*. Omul nu ar avea

unde merge, el și-ar da seama că *dinco!o* este o vorbă goală, este un nimic, de aceea ar pieri. Cine poate cruța omul urcând înălțimile spirituale? Nimeni. Aicea stă contradicția: ca să urci turnul, să creiezi supraomul trebuie să distrugi omul, iar distrugând omul nu mai poți creia o altă ființă vie, pentru că n'ai din ce s'o creiezi, nu mai ai nimic. Pedeoparte zarathustricul nu se poate urca pe turn distrugând viața pentru că sus este sortit pieirii; pedealtăparte nu poate aduce Viața sus, nu poate urca turnul decât lepădându-se de hainele pământeste, iar prin aceasta este iarăși cuprins de moarte. Spiritul distruge Viața însă o distruge în sfera sa și nu în sfera Vieții ca atare. Atunci când spiritul se crucifică, el se crucifică în delirul propriilor sale năluci și întru nimic acest fapt nu atinge direct sau indirect Viața. Chiar moartea venită din suprema dorință de eliberare a spiritului, nu este moartea care ar putea aduce o înfrângere a vieții, pentru că lupta este pe plan spiritual și nu pe planul vieții; chiar și atunci când omul moare pentru o idee, aceasta înseamnă că spiritul s'a manifestat pe planul său, plan reeșit din acela al Vieții și nicidecum altfel.

Zarathustricul de care am vorbit înainte — care nu crede în dogmă — distruge direct Viața și pierde pe munți; celălalt care crede în idee n'o poate însufleți, pentru că ideea lui este moartă, este Moartea însăși, iar moartea ideii este pieirea omului. Nici credința nu-l poate mântui pe om, pentru că și credința este o minciună tot așa de mare ca toate minciunile pământeste, iar acela care se prinde de ea uită că minunea a creiat-o el însuși și nu Zeul căruia i-se închină.

Zarathustricul urcă munții căutându-și mântuirea, el fuge de drama de jos, însă lupta ce o duce sus este o dramă și mai mare. El este convins că *acțiunea* n'are niciun sens, că prin aceasta abisul inimii sale va fi și mai mult adâncit, el înțelege tot absurdul mântuirii sale: Ca să se poată salva trebuie să se distrugă, să omoare tot dorul de Viață, să uite că este ființă omenească, să-și crucifice sufletul și chiar trupul numind apoi toate acestea — *fericire*. El este silit să joace în fața Vieții pe piscurile cele mai înalte, sărind peste prăpăstiile Ei, să nu observe că-i tremură genunchii de groază și oboseală până pierde — fără să știe de ce s'a urcat pe munți, de ce a sărit peste prăpăstii în ritmul muzicii străine. Să fie aceasta o înfrângere a Vieții, de această tristă făptură-om, care se bate cu pumnul în piept numindu-se supraom, care a doua zi moare speriat numai de Viață și de conștiința pieirii?

Destinul zarathustricului este dintre cele mai tragice destinuri. Atras de promițătoarea seninătate a cerului, el lasă Viața și cu privirea îndreptată numai spre orizont urcă culmile căutând locul unde cerul se întâlnește cu vârfurile, ca de acolo să prindă seni-

nul albastrului. Ajuns însă pe piscul cel mai înalt, nu poate prinde nimic, deasupra-i stă același *Abis* ca și dedesubt; neputând urca mai sus sau să coboare jos — unde totul este distrus de propriile-i mâni — rămâne suspendat în aier. Așa se joacă *Viața* cu soarta omului care încercă s'o birue. A distruge *Viața*, înseamnă a te distruge pe tine, și ce victorie poate constitui moartea propriei tale vieți?

* * *

Pe când tipul zarathustric fuge de viață urcând înălțimile, raskolnicovianul coboară în inima ei, ca de acolo să scoată sensuri pentru acțiunea sa mântuitoare. El înțelege multe lucruri pe care nu le înțeleg alții. El știe că mântuirea omului *stă în acțiune*, în învingerea groazei de *Viață* și de *Moarte* prin faptă. El știe că omului care merge împotriva imperativelor *Vieții*, care este mai tare decât toți, — care se chinue până la descompunere înmormântându-se în sicriul propriului suflet, *ii este permis totul!* Intr'adevăr, de ce să-i fie teamă? El vrea să realizeze o mare idee, așa cum n'a mai auzit-o nimeni. Raskolnicovianul omorând vrea să distrugă nu o viață de om, ci un principiu. Lui i-se pare că în aceasta stă eliberarea, el crede că numai așa va fi superior, când va trece peste toate formele *Vieții*.

Această frământare interioară constituie partea cea mai gravă a dramei raskolnicoviene. Gravitatea stă în faptul că raskolnicovianul crede că acțiunea sa are un sens. Și omul care nu s'a temut să gândească distrugerea *Vieții*, nu se teme s'o realizeze. Însă nimic nu e mai crud decât înfrângerea pe care și-o pricinuește *Viața!* Raskolnicovianul care înainte de a realiza ideea, a crezut nebunește în ea, după ce o aduce la îndeplinire își dă seama de inutilitatea și absurditatea sensului ei. Omul care a fost în stare să suporte moartea Lumii întregi în inima sa, nu e în stare să strivească un vierme, ba este încă chinuit de remușcări de conștiință! Înseamnă aceasta că ideea omului are mai puțin sens în *Viață* decât existența unui vierme?... Înseamnă că distrugerea unui vierme este un păcat și trebuie ispășit chiar și de acela care a trecut dincolo de păcat?

Omul este singura făptură care trebuie să ispășească faptele sale, cu atât mai mult cu cât ele sunt mai bune, pentru că *Viața* l-a înzestrat cu harul conștiinței. Pe planurile inferioare de manifestare ale ei uciderea nu este un păcat deoarece nu există conștiință. Aici binele și răul sunt tot una — animalul când ucide n'are remușcări de conștiință. Numai omului i-a fost dat acest har deosebit. *Viața* naște în el scopuri pe cari tot ea i-le distruge. Cu cât scopurile omului sunt mai înalte, cu atât și distrugerea este mai mare. *Viața* nu cruță pe nimeni. Ea n'a cruțat pe unul dintre cei mai Sfinți oameni pe care l-a avut pământul; ea l-a răstignit pe cruce în numele acelorași

idei și iubiri cu care a venit El pe pământ. Ce sens poate avea această răstignire? Pentru om, nici un sens, ea constituie doar un fapt: pieirea este singurul lucru în care se poate încrede omul, fiind sigur că nu-l va înșela Viața. Cine se poate împăca cu această stare de fapte? Cine cunoaște un loc în care se poate refugia de Viață cel învins. Unde să plece raskolnicovianul ca să poate uita că viermele pe care a vrut să-l strivească, l-a strivit pe el? Nicăieri. Atunci înțelege el că omul înfrânt de viață nu trebuie să fugă de durere, că totul este doar zădărnicie, că numai atunci încetează chinul când știe că toate ușile care duc la mântuire sunt închise, când sufletul supus unui chin inchizitorial nu mai simte nimic.

Tipul raskolnicovian este slab pentru că mai mult ca oarecare altul *este om*. Ar putea exista un altul, care ar distruge Viața fără cel mai mic tremur de conștiință. Ne întrebăm, intrucât ar fi superior acesta unui bacil? Ce ar câștiga el din toată acțiunea de distrugere, decât că ar pieri distrugând-o. Aicea stă paradoxul: mai slab este cel ce-i înzestrat de viață cu cele mai mari forțe spirituale, cari îl distrug în lupta ce o duce cu ea, și este mai tare în fața ei acela, care din punct de vedere spiritual coboară pe scara ce-l apropie de formele inferioare de manifestare ale ei. Cu cât viața este mai profund trăită, cu cât spiritul este mai nemulțumit și caută înțelesuri, cu atât este mai mare ne liniștea și chinul.

Spiritul și Viața sunt două forme care în existența omului își însușesc un aspect de opoziție dintre cele mai tragice, iar această opoziție, încheiată cu distrugerea uneia din ele, duce inevitabil la pieirea omului. Pieirea este singurul adevăr, care nu trebuie descoperit, adevăr absolut, verificat pe toate planurile de manifestare ale Vieții.

* * *

Drama interioară a tipului zarathustric și a celui raskolnicovian se leagă mai mult de faptul că amândoi sunt înfrânți de Viață, prinși de lanțurile ei, nedându-și seama de aceasta deloc, sau numai târziu. Este fatal să cazi înfrânt atunci când crezi în Viață sau în tine cu toată nebunia credinței. Înțelepciunea cea mare a omului ar fi ca el să renunțe de a mai aștepta ceva dela Viață. Aceasta este o *înțelepciune tragică* — venită din aceeași căutare a adevărului absolut, din aceeași luptă zadarnică cu Viața, din aceeași înfrângere — a tipului *solomonic*. Înțelepciunea tragică vine numai la sfârșit, când solomonicul înțelege că nu mai are încotro merge. El renunță să mai lupte pentru decorațiile cerești, știind că cerul este mai înșelător ca pământul. Prin aceasta, solomonicul se deosebește de ceilalți doi, cari dorind să dea *Iraționalului* o justificare îl îmbracă în forme simbolice și astfel pun o explicare la baza neînțeleșului; el primește Viața așa cum este refuzând orice înșelare proprie, renunțând la orice minciună, oricât de ne-

cesară ar fi ea, preferă neliniștea stării de fapt, comodității spirituale oferite de promițătoarea stare de drept.

Solomonicul știe că legile Vieții sunt mai puternice ca voința omului, că ele nu cruță nici pe Zei, că pieirea este sfârșitul tuturor speranțelor omenești. El le primește toate acestea fără să urce munții, fără să intre în sicriul Vieții. Atitudinea solomonică este o atitudine spectaculară, în care *conștiința de limită* este întotdeauna prezentă. El își dă seama că orice acțiune mântuitoare este inutilă, că ea nu poate schimba întru nimic destinul omului. Totuși solomonicul nu este un resemnat, viața lui spirituală potențată și fluctuantă ca și formele existențiale asupra cărora se oprește ochiul său nu este lipsită de protest. Dar el știe că roata Lumii se învâрте, că e zadarnică încercarea de-a o opri, că n'are cui să ridice imnuri de slavă, n'are pe cine să se revolte, că toată lumea de-ar pieri, învierea și raiul nu ar fi posibile ajungerii. El știe că afară de răstignire pe cruce nimic nu mai există!

Apărut la un anumit stadiu de manifestare al Vieții, Spiritul este una dintre cele mai anarhice și fără sens creații ale Ei. Dacă în faza lui de formațiune stă în serviciul Vieții, sub forma lui superioară, așa cum am văzut în cele precedente, este un *act de pură negație*. Viața a creiat o formă care distruge forma ei proprie de existență, sau cel puțin intenționează s'o distrugă. Nonsensul Spiritului se evidențiază mai ales atunci, când îl privim din punctul de vedere al unui „ce” creiat de Viață. Aici existența lui n'are nici o justificare. În sfera trăirilor omenești din contra, spiritul își asumă un rol dintre cele mai importante. Ori tocmai prioritatea lui asupra Vieții în existența omului naște conflictul. În om el se opune vieții, intenționând s'o desființeze cu totul. În acest caz, spiritul nu găsește vreo justificare Vieții privită dinăuntrul lui, iar singura rațiune, singurul sens este negația.

Când considerăm cele două forme de existență — Spirit și Viață — în mod izolat, ele sunt numai contradictorii; în existența omului însă primesc un aspect de exterminare. Dominarea exclusivă a uneia din forme nu este posibilă. Când una din ele își instaurează supremația, acest fapt are drept consecință, sau pieirea spiritualului în cazul că biologicul devine singura formă de manifestare, sau pieirea existenței omului în cazul că spiritul încearcă să se elibereze creind o viață proprie. Destinul omului stă la răscrucea acestor două forme, nepuțându-și găsi justificarea nici în Viața dinafară, nici în sine însuși. Viața i-a dăruit o armă cu care nu poate suprima decât propriul său corp sau propriul său suflet. Ce sens poate fi în aceasta?!

Omul este silit să renunțe la raționalizarea Vieții, este silit să-și pună pretutindeni limite, este silit să se descompună spiritualicește în inutilitatea propriei existențe, *dacă este om*, și apoi să piară. Poate fi și în aceasta o bucurie. . .

ANDREI CIOBANUL

ION PILLAT, POEME ÎNTR'UN VERS*)

Despre „Poeme într'un vers” s'au rostit cele mai variate păreri. Dela aspectul grafic — un vers singuratic pierdut în vasta întindere a unei pagini, — până la caracterul *axiomatic*, pentru a cărui „ilustrare” s'a recurs la comparații glumețe cu ghicitorile, s'a vorbit despre multe de toate. Nu s'a insistat însă îndeajuns, credem, asupra unui alineat din prefață în care d. Pillat și-a spus credința despre rostul acestui volum. „Un singur vers, născut și nu făcut, purtat ani de zile, adesea înconștient, filtrând poate ani de patimi, rezumând în ei versuri multe, nescrise, și atâtea fețe și locuri — să ne poată reda taina călătoare a poeziei redusă la unica ei bogăție de a fi goală și eternă”.

Rândurile acestea ne lămuresc asupra locului pe care *Poemele* îl ocupă în producția integrală a d-lui Pillat. Ele au, înainte de toate, un înțeles rezumativ, presupunând un lung proces de elaborare, concentrând într'o singură frază o serie indefinită de stări sufletești, întocmai cum o sentință rezumă o serie de raționamente nerostite și un ultim acord chiamă ecourile întregii simfonii.

O poezie obișnuită înseamnă o serie de relații intelectuale și muzicale — mai mult sau mai puțin explicite. D. Pillat reduce întreaga această structură polifonică a poeziei la o singură frază, — reprezentativă în gradul cel mai înalt, — lăsând în seama cetitorului să suplinească treptele discursive pe care *Poemele* le sar, dar le presupun.

Le presupun *organic* — cu toată libertatea interpretării pe care ele o îngăduie, — fiindcă aceste *Poeme* sunt doar eliptice, și nu „ermetice” în sensul în care de acest cuvânt elastic s'a legat noțiunea de arbitrar, de interdicție logică, de incomunicabile conținuturi subiective. În poemele d-lui Pillat plutește același duh de limpezime mediteraneană ce alcătuește esența întregii lui poezii, deasupra lor ghicești boltindu-se aceeași armonioasă boltă albastră care e simbolul artei lui de sigură construcție.

Un singur vai dar câte ecouri în păduri.
(Poemul într'un vers).

*) București, 1936. Cartea Românească.

Acest mic poem — o definiție a întregului volum — sintetizează tot ce am încercat să spunem până aici.

Lipsit de implicațiunile de melodii și de sensuri ale poeziei obișnuite, poemul într'un vers, bizuindu-se numai pe forțele lui proprii, pune la grea încercare puterea de realizare a artistului. O mare putere de sugesție, o plenitudine maximă a expresiei și economia liniilor dintr'o inscripție: iată ce se cer poemelor de acest fel. Poemele d-lui Pillat au aceste calități. Câteva exemple:

Imbrățișare

Suia o viță de-aur pe negrul chiparos.

Melancolie

Foșniră impușcate lungi aripi. Dor târziu.

Trecutul

În ochii verzi porți marea spălată de furtuni.

Tinerețe

Pe frunza toamnei pasul sfios al căprioarei.

Rolul pe care tăcerea o are în poezie în general, în poemele acestea devine de esențială importanță. Proiecția pe fondul de imensă tăcere albă a acordului unic, capabil să stârnească în suflet o melodie întreagă dintr'un crâmpei: acesta e poemul într'un vers.

Pândit de banalitatea epigramei sau de inconsistență, poemul într'un vers nu poate scăpa acestei îndoite primejdii decât ancorând într'o profundă și autentică sensibilitate. Pentru ca să-l credem pe poet atunci când spune că „Nu vorbele, tăcerea dă cântecului glas” (Artă Poetică), el trebuie să dea întreaga semnificație singurății. E ceea ce izbuteste să facă d. Pillat în *Poemele sale*, svelte, triste, ca plopii tineri presărați la mari depărtări, pe șesuri întinse.

I. CHINEZU

VLAICU BÂRNA: CABANE ALBE. (COLECȚIA AZI)

O poezie ermetică implică în mod necesar cultul cuvântului ca frumusețe în sine și ca valoare muzicală. Când versul le are, obscuritatea ce i se reproșează nu mai stă în funcție de el ci de treptele neputincioase ori nesigure de pe care îl privim. În fața unui vers de Ion Barbu de pildă, câți dintre noi nu s'au simțit vinovați că nu-l pot pătrunde. Dar dacă în asemenea cazuri vina cetitorului se transformă și se consumă într'o desolare anonimă, răspunderea o poartă exegetul poeziei, criticul, mult prea distant, care găsește prilejul nimerit să-și vededească dacă e doct toate cunoștințele în legătură ori să înscrie opera în cercuri de vapoase impresii, evitând esențialul și lăsându-te în confuzia inițială. În fața unui volum de versuri îl așezăm pe critic cu un inginer geolog în fața unor cristale proaspăt scoa-

se din mină, dator să facă expertiza: aici e aur, aici pirită. Impresia globală nu mulțumește. Și nu mulțumește mai ales când e vorba de un poet tânăr. Se poate întâmpla ca majoritatea poemelor unui debutant să cadă la examenul estetic, ceea ce nicidecum nu e cazul lui Vlaicu Bârna, totuși criticul e obligat să remarce, cu adânci reproșuri pentru lucrurile slabe, versurile care resistă. O condamnare în bloc, în urma unei superficiale lecturi, a versurilor unui tânăr atunci când el dovedește și calități, e o crimă de neiertat. De câtă grijă și de ce curtenitoare eforturi de a ocoli subiectul nu sunt capabili criticii când e vorba de a judeca producția uneori ștearsă și foarte nulă a vreunui scriitor consacrat! Și câtă indiferență nu dovedesc aceiași arbitrii ai literaturii în fața unui debutant! Trec peste cartea alcătuită cu înfrigurarea vârstei ca tancurile insensibile peste șuvița de argint a unui pârau.

Vlaicu Bârna mi-e prieten. Trebuie să-i spun adevărul. Ermetismul lui e împrumutat. Nu i se potrivește. Dealtfel toată poezia românească tânără e suprasaturată de obscur, rezultatul căutării de forme dificile. Cuvântul rar, asociațiile ingenioase nu rezolvă problema ermetismului, treaptă de marmură ridicată poeziei de Mallarmé, spre care tinerii poeți își biciuiesc versul să urce.

Efortul permanent de a fi nou i-a amalgamat poezia din straturi indistincte de tonuri, indistincte fiindcă aglomerate se anulează reciproc. Acolo unde imaginea dintâi nu mai e furată de cea următoare, versul se limpezește dintr'odată, certificând că poezia există.

„Nici un sărut nu-și lasă tipare
Pe fruntea mea, tăbliță de ceară...”

Nu fastul, nici imaginea-calambur, (specialități: prima — Dan Botta, secunda — Simion Stolnicu), ci simplitatea frustă și limpiditatea vor da preț acestei poezii. Esența ei e candoarea. Candoarea unui heruvim bolnav de lipsa de magie a lumii. Descoperind caducitatea lucrurilor poetul se refugiază, ca sufletul antic în lumea generoasă a mitului. Își creiază un peisagiu spiritualizat, vrea puritățile zăpezilor, piscurile vecine în irealitatea pe care visul o proiectează asupra lor, cu legile imutabile. „Cabane albe” îmi sugerează nu muntele nordic, ci pe acela dela „gurile de rai” ale peisagiului de mit din Miorița. Într'un vers de platină, cu ecouri de muzică nostalgică din Cantilena lui Botta, se conturează imaginea halucinantă a păstorului meditativ, trist de singurătate și de conștiința vremelnicii.

„Balada cinegeților din Vancu” schițează aventura spiritului călăuzit de steaua iluziei: o terapeutică a primitivului și a copilului. Aspirația către absolut e fundamentală sursă a poeziei acesteia. Prin prisma acestui sentiment lucrurile apar într'atât de transfigurate încât imaginea lumii reale nu se mai recunoaște în ele.

Să fac inventarul tuturor versurilor frumoase? Mă mulțumesc să aleg dintre ele câteva, preferate pentru că aici meșteșugul n'a diformat viziunea clară, izolată de atâtea ori de un dur baraj al formei.

„Seara asta e calmă și aproape
De suflute, de amintiri, de noi;
Plopii sprijinesc luceferii în foi
Și visul ne doarme adânc în pleoape.

Ne-am întâlnit pe acest pământ viran
Unde suntem veseli ca întotdeauna, deși
Cu venirea toamnei ce-l îngălbeni
Se tângue peste măguri umbra lui Pan.

Veseli, veselia noastră e numai o mască
Sub care sufletele au îmbătrânit . . .
De câte ori mâinile ni s'au întâlnit
Cu același foc mincinos de iască! "
(Întâlnire)

Dacă visul — numai visul — a trecut,
De ce stelele-s albe, zorile clare?
Mă orbește luna asta mare
Și rogozul stelelor căzut.
(Final major)

Dacă la aceste versuri am mai adăoga poezia Toamnă, Cântec pentru zugravul Arsene, încă n'am fi epuizat unghiurile luminoase ale acestei poezii. Ele indică linia pe care trebuie să se realizeze Vlaicu Bârna.

EMIL GIURGIUCA

MIRCEA STRĂINUL, TAROT SAU CALĂTORIA OMULUI*)

Literatura regională prinde să se contureze din ce în ce mai bine și acest fapt îmbucurător l-am relevat aiurea (*Convorbiri Literare*) subliniind, îndeosebi, revistele din Ardeal: *Gând Românesc*, *Pagini Literare*, *Familia*, etc. În Bucovina, afară de revistele *Junimea Literară* și *Făt-Frumos*, tânăra publicație *Iconar* se definește crescând în sensul regionalismului, mai mult decât celelalte semene bucovinene, în sensul că, pe lângă un colorit local bine distinct, până la evidentă originalitate, se remarcă talente deosebite în plină ascensiune.

Unul dintre acestea, chiar primul, însuși animatorul de frunte al revistei — împreună cu d-l Liviu Rusu — este d-l Mircea Streinul. Întâlnit adesea prin diferite reviste și număr și număr în paginile *Iconarului*, d-sa ne înfățișează acum un volum de poezie: *Tarot sau Călătoria Omului*. Subliniem, un volum de poezie, nu numai de versuri. Cele o sută de pagini formează o încântătoare poemă, în care realitatea este numai întrevăzută. Plasticitatea fantasticului este evidentă la fiecare pas. În întreagă această incantație poetul apare ca un magician al cuvântului din care imaginea se desprinde ca o broderie de vis. Și ceea ce este mai lăudabil și admirativ la d-l Streinul, este că inspirația d-sale degaje la fiecare vers motivul românesc. Pădurile, voevozii, câmpiile și munții sunt românești. Autohtonicitatea aceasta proaspătă și robustă, îmbinată cu sensibilăria și meșteșugul de rar virtuoz sunt calitățile primordiale ale poetului bucovinean.

*) Ediția Iconar.

Arătăm cititorului numai pridvorul acestui templu de rară artă, relevantă în sensul celor spuse mai sus:

Mai nobil poate că nu fu
descînsul la isvor al ciutelor regale,
luceafărul când te'ncepu
din carnea nafurei duminicale

Aleanu-ți lăuda făptura
în cântec românesc de boierie
și-azurul îți tăia privirea pe măsura
albastrelor migdale de prea multă veșnicie.
(pag. 9).

Precum am lăsat să se înțeleagă, am citat numai un început spre a ilustra remarcele noastre. Altfel toată cartea s'ar cere citată și faptul nu-l găsim cu puțință decât îmbiind cititorul la lectura întregii opere. Va avea, cu drept cuvânt, satisfacția de a fi făcut o „călătorie” într'o lume de vis desprinsă din realitățile sufletului românesc.

GEORGE DRUMUR, SOLSTIȚII*)

Din aceeași familie cu aceeași muză și cu aceleași mijloace face parte și d-l George Drumur. Placheta sa intitulată tot pe atât de semnificativ: *Solstiții* relevă promisiunile unui talent.

Cu mai puțină vigurozitate și cu mai puțină tumultuozitate de fantasm, d-l George Drumur se menține pe aceeași linie de autohtonism și prospețime în realizarea motivelor. Delicatețea unor irizări sufletești îl caracterizează dela început:

Te-am răspândit stea umedă, prin rouă,
în ceasul când ferestrele albastre s'au deschis
spre lumi nelămurite. Iată slova nouă,
în care am să intru ca'ntr'un vis.

Dar, ca și la d-l Mircea Streinul, și la d-l George Drumur, lumea de vis e în perfectă consubstanțialitate cu lumea adevă, chiar atunci când poetul pare-că neagă faptul:

Răsăritul meu bucovinean
în deșerturi de zăpezi căzu —
să te-astâmpere cu odolean
căci în visuri nu te mai văzu.
(Echinox).

Și mai elocventă din acest punct de vedere este poezia *Sfârșit ne-*

*) Ediția Iconar.

lămurit, care ar trebui citată în întregime pentru afirmația noastră și cunoașterea și mai precisă a caracteristicii poetului.

Poeziile *Gravură*, *Cantilenă*, *Hotare*, *Trudă* sunt tot atâtea bucăți care ar putea sta cu cinste în orice antologie pentru fragilitatea cu care firul de păianjen țese drumurile imaginare dintre lumile siderale cu trecutul vovodal al nordurilor moldave.

Inrudit temperamental și, uneori, arhitectonic cu d-nii Simion Stolnicu și E. Jebeleanu, d-l George Drumur se diferențiază de aceștia prin predominanța autohtonului, ca motiv, și prin lipsa unui hermetism avansat, ca manieră tehnică.

CONSTANTIN-STELIAN

CRONICA IDEILOR

O CONCEPȚIE CREȘTINĂ DESPRE PERSONALITATE

Nicolas Berdiaeff, Destin de l'homme dans le monde actuel
(Paris, 1936).

În marginea actualității — tragică desprindere din matca veche, obișnuită a istoriei — abundă încercări de lămurire: încercări de a desluși drumul nou al omenirii; încercarea minții omenești de totdeauna, de a stăpâni logic contradicțiile reale ale vieții, introducând aci o ordine rațională. Nu lipsesc nici profețiile: unele turburătoare, ca aceea care anunță declinul și moartea culturii europene (O. Spengler), altele ce stimulează încrederea într'o ordine nouă a istoriei, într'un nou imperiu cultural.

În turburarea de astăzi, G. Simmel vedea eternul proces dintre dinamica tumultuoasă a vieții și formele de așezare ale culturii, cu timpul îmbătrânite; A. Liebert descifra încercarea omului actual de a sparge crusta empirizării și relativismului culturii moderne, în năzuința adânc umană către sensuri transcendente, către o lume absolută; H. Massis cere revenirea la principiile ce au ctitorit odinioară formarea culturii europene, principii logice, eminentamente latine și catolice: unitate și personalitate, autoritate, stabilitate, continuitate. De aci, la acesta, nostalgia după cultura medievală, unificată de un adevăr comun și aspirând spre aceleași culmi transcendente, oferind echilibru social și armonie spirituală.

În „Le Sens de l'Histoire” (1925) și mai cunoscuta „Un nouveau Moyen-Age” (1927) gânditorul rus N. Berdiaeff vorbește de o catastrofă a culturii noastre, pornită de la Renaștere pe căi greșite: ateismul și raționalismul, individualismul, democratismul și liberalismul, naționalismul, capitalismul și lupta de clasă sunt păcate mortale ale acestei culturi. De la Nietzsche nu se mai rostise atât de necruțătoare critică a „tablei tuturor valorilor contemporane”. Dar, pe când gân-

dătorul german, cu fața spre viitor, vedea mântuirea omului, în afara și împotriva oricărei tradiții culturale, N. Berdiaeff prevestește revenirea unui „Nou Ev-Mediu”, unui Ev-Mediu purificat, din care s'a filtrat numai ceea ce este etern în spiritualitatea creștină: el va introduce universalismul creștin, în locul particularismului național; un supra-raționalism religios, în locul raționalismului ateu. El va realiza omul deplin, *persoana*, prin interiorizare.

„Destin de l'homme” reia aceleași idei, pentru confruntarea lor cu ultimele evenimente, fiind un al doilea tom al lucrării din 1927 „Un nouveau M. A.”. Trăim agonia unei lumi, adevărat „faliment al istoriei”, epocă apocaliptică, după care va urma o eră nouă. Cursul istoriei s'a desfășurat dincolo de prevederile omului, iar voința, scopurile acestuia nu pot influența cursul evenimentelor; destinul istoric și destinul omului sunt incomensurabile, de aci tragedia omului și caracterul inuman al istoriei.

Istoria este condamnată pentru că a supus pe om comandamentelor inumane ale obiectivărilor sociale. Omul, scos din interioritate, a fost desumanizat, „projeté hors de son cycle humain”. „Falimentul istoriei nu este altceva decât tragedia nepotrivirii a ceea ce există — umanul și personalul — cu obiectivarea, care e întotdeauna extrapersonală și extra-umană, antipersonală și antiumană” (pag. 10).

În centrul gândirii lui Berdiaeff stă *omul*, omul ontologiei creștine, având adică o dublă fire: naturală și spirituală. Omul este realitatea primordială, suverană; societatea trebuie să respecte omul deplin (l'homme integral), drepturile sale subiective: libertatea conștiinței, gândirii, cuvântului, creației. Libertățile au o sursă spirituală, sunt născute din Creștinism (deci un *adaos* peste omul natural). *Omul spiritualizat de creștinism devine persoană*.

Pozitivismul sociologic, care afirmă că societatea este realitatea primordială și formativă a vieții sufletești individuale este fals și consecințele acestei concepții au dus la o adevărată contradicție între cetățean și persoană.

Formele sociale pot reglementa numai viața materială (economică), pentru viața spirituală se cere o libertate maximă (astăzi, însă, dimpotrivă, viața economică se bucură de un regim de libertate, iar asupra celei spirituale s'a instituit o dictatură ideologică, ceea ce însemnează că dualismul a fost depășit în sens materialist, demonic și tiranic).

Nouile regimuri politice: fascism, național-socialism, comunism se susțin pe mase, au o pecete populară, însemnând revolta plebei împotriva personalității. Ele realizează din afară, prin forță omogenitatea socială, planificarea. Masele sunt organizate, mecanizate; individul este socializat, exteriorizat, deplin obiectivat. Modelul său devine mașina, el se dezagregă în funcțiunile sale elementare (deși persoana trebuie să fie o totalitate ireductibilă, interioritate, spiritualitate și ca atare libertate). Aceste regimuri desăvârșesc opera de desumanizare începută mai demult, ele însemnează o adevărată „trădare a omului”. Prin apelul la instincte și forțe telurice, la ură, ele coboară omul spre bestie . . . „omul trăește astăzi sub semnul crimei, al sângei, violenței și Statului-despot” (pag. 86).

Omenirea de azi se depărtează de *Adevăr*, ea urmărește *Puterea*

(prin tehnică, rasă, naționalitate, Stat, clasă, colectivitate). Această *Putere* nu însemnează însă o plinătate a ființei, ci o diminuare, o sărăcire a omului, căci îi lipsește „un conținut universal”; ei îi sacrifică omul umanitatea sa.

Indepărtarea de atitudinea contemplativă a celui ce caută Adevărul, pe lângă cele arătate de Berdiaeff, se conjugă și cu o întreagă direcțiune în filosofie, care a detronat Adevărul, făcând din el o simplă posibilitate de reușită, punându-l în funcție de util, deci de *puterea* ce ne-o dă asupra realității: filosofia pragmatistă.

Fascismul a creat *mitul Statului absolut* (de concepție romană) totalitar și ideocratic; Național-socialismul *mitul rasei*, statul fiind acel instrumentul de realizare al unei rase pure (concepția rasistă este însă o concepție eminamente iudaică); în concepția marxistă același rol îl are *Societatea*.

Naționalismul de astăzi, — care e mai puțin expresia imaginii plastice individuale a unui popor și mai mult o manifestare de forță — e o părăsire a categoriilor culturale-istorice, el reinvie vechea luptă potolită odinioară de Creștinism, fiind o reîntoarcere la atitudinea păgână și antică: el reinvie politeismul și particularismul păgân (vezi mișcarea în favoarea păgânismului național în Germania). El sfarmă unitatea umanității, (unitate ce nu există de la natură, ci numai întru spiritualitatea creștină). Mai acut ca oricând se pune acum conflictul: persoană — colectivitate.

Viitorul pune această turburătoare problemă: în „noul univers” pe cale de a se forma, univers determinat de alte valori, decât acelea care reprezintă omul, persoana, Adevărul . . . *omul* va continua să mai existe, sau va fi înlocuit de o ființă *cu totul diferită?*

Pe fondul întunecat al prezentului, Berdiaeff proiectează imaginea odihnitoare a unui ev-nou, ce va însemna revenirea la spiritualitatea, la universalismul creștin, deci la un nou Ev-Mediu. Creștinismul trebuie să ducă lupta în numele valorii, demnității omenești și aristocratizării (pag. 47) „pentru autonomia vieții spirituale, contra pretențiilor Statului totalitar care tinde spre naționalizarea spiritului, conștiinței, gândirii. Se poate naționaliza și socializa numai ceea ce ține de om — proprietatea materială, nu *el însuși*, adică persoana” (pag. 126). Deci Creștinismul duce lupta în numele unei *etice personaliste*.

În noua spiritualitate se pot armoniza cei doi factori: personal și social, se poate suda principiul democratic și cel aristocratic. Până acum stările sociale au dus fie la o despărțire între elita creatoare și mase, fie la asuprirea aceleia de către acestea.

Creștinismul însemnează libertate, dar și dragoste și universalism (*universalul* nu e tot una cu *generalul*: acesta lucrează cu abstracțiuni, e o sărăcire a ființei; acela ține seama de ceea ce este concret, unic). Creștinismul nu însemnează izolare, negarea ascetului („nihilism religios”), ci activitatea spiritului înlăuntrul omului și în lume (pag. 103). — În legătură cu acestea, Berdiaeff condamnă pacifizarea Creștinismului în trecut, cu păcatele comise de om în istorie și vorbește de un Creștinism regenerat. — De aceea regimul social creștin nu e nici socialismul internațional de clasă, nici cel național de rasă, nici socialismul Statului totalitar, ci *un socialism personalist*:

acesta va însemna umanizarea și eticizarea vieții și relațiilor sociale și corespunde adevărului etern creștin.

* * *

Deși în sâmburele ei concepția lui Berdiaeff include unele idei ale teologiei creștine, către care nu s'ar mai putea întoarce cultura laică (dualismul ontologic, spiritualitatea ca un adaos izvorând de dincolo de „omul natural”), totuși ea cuprinde multe observațiuni de adâncime în criza spiritului contemporan.

Vorbind de răscumpărarea omului de azi prin spiritualitatea creștină, Berdiaeff nu e un singuratec. Aceeași virtute terapeutică atribuia și H. Massis catolicismului „purificat” de ceea ce-i național, particular, efemer (Berdiaeff vorbește de Creștinism în general); și după J. Maritain tot descreștinarea Europei ne lămurește asupra crizei; iar Henri Simon rezervă unei „politici creștine” aceeași misiune răscum-părătoare.

În centrul cugetării lui Berdiaeff stă grija pentru promovarea „persoanei” pe care trebuie s'o instaureze viitorul. Aceeași grijă pentru demnitatea persoanei: *integritate psihică-morală*, primejduită de forme sociale și direcții culturale freamătă în scrisul multora (vezi și „Destins de la personne” de H. Simon ce are unele puncte comune cu B.).

Dar scrisul lui Berdiaeff ne mână și de cealaltă parte, către orizontul misticismului slav. Elementul dinamic al gândirii sale este cea năzuință de regăsire a lui D-zeu pe căile Evangheliei. Năzuința spre universalism prin spiritualitatea creștină a dragostei și libertății; opoziția dintre destinația limitată-materialistă a Statului (royaume de Cesar) și cea spirituală-eternă a Bisericii (royaume de Dieu) e o stăruință a ideologiei slave.

Inercarea modernă de a subordona și transforma Biserica în Stat este o tentație demonică a „Marelui Inchizitor” (Dostoiewski). Restabilirea unei ierarhii organice va pune în centrul dezvoltării spirituale Biserica ecumenică (Berdiaeff, Merejkowski, Dostoiewski).

De aceea, în concepția „personalismului” B. se deosebește de Apuseni, „persoana” sa nefiind o creștere organică, naturală, prin înflorirea unor virtualități, ci o încununare, un adaos peste om, din spiritualitatea creștină.

LICU POP

MIȘCAREA CULTURALĂ

Cărți și Reviste

BIBLIOTECA BIBLIOLOGICA. Dl. conf. *Ioachim Crăciun* dela Universitatea din Cluj, a pus de curând bazele unei colecții bibliologice — unica în felul acesta dela noi din țară — intitulată: „Biblioteca Bibliologică” și care are ca scop să concentreze toate problemele pur bibliologice — bibliologia propriu zisă, bibliografia și biblioteconomia — în jurul ei.

Primul număr al acestei biblioteci este lecția de deschidere ținută de dl. *Ioachim Crăciun* la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Cluj în ziua de 12 Noembrie 1932, intitulată: „O știință nouă, bibliologia, în învățământul universitar din România”. Cluj, 1933, 25 p., în care face un scurt istoric al acestui învățământ la noi și aiurea. După ce ne prezintă apoi pe scurt publicațiile apărute până acum în acest domeniu, definește disciplinele bibliologiei, arătând scopul și însemnătatea fiecăreia precum și evoluția lor (*Bibliologia propriu zisă* urmărește istoricul dezvoltării cărții și a scrisului din toate timpurile; *bibliografia* ne dă informații asupra listelor de cărți și ne arată cum se descrie, cum se alege și unde trebuie căutată o carte sau un articol de revistă; *biblioteconomia* se ocupă cu organizarea bibliotecilor și *bibliotecografia* cu descrierea externă, arhitectura și cu mobilierul unei biblioteci).

Al doilea număr îl formează lucrarea d-lui *C. Göllner*, Anul revoluționar 1848 în Principatele Române. O contribuție

bibliografică. Cluj, 1934, în - 8°, 17 p.; este un repertoriu bibliografic al lucrărilor apărute, până la data publicării, asupra chestiunii indicate în titlu.

Cea mai importantă lucrare însă care a apărut până acum în această colecție este a d-lui *I. Crăciun*, Activitatea științifică la Universitatea „Regele Ferdinand I” din Cluj în primul deceniu 1920—1930. Cluj, 1936, în - 8°, 320 p.

Primul scop al acestei prețioase lucrări este de a spulbera toate legendele mincinoase create de unii factori interesați în jurul Universității noastre. D-Sa arată, cum în ciuda tuturor acestor legende, cărturari români au fost ctitori de Universități, citează pe Regele Matia care a întemeiat Universitățile din Pojon și Buda, pe Nicolae Olahus întemeietorul Universității din Tirnavia și pe Petru Movilă organizatorul învățământului superior din Rusia.

Spulberă apoi și iluzionarul paravan al pretensei noastre *inferiorități culturale*, în dosul căruia se ascundeau unii reprezentanți ai Ungariei, pentru a cerși sub acest pretext milă, citând cuvintele mai multor demnitari străini cu ocazia deschiderii solemne a Universității românești a Daciei superioare (Ch. Wopicka, ministrul Statelor Unite ale Americii, Martin Franklin, ministrul Italiei, Rattigan, reprezentantul Marii Britanii, Cambon, reprezentantul Franței, Ramon de Basterra, reprezentantul Spaniei, etc.).

Partea revelatoare a acestei lucrări o formează însă cele patru tablouri statistice comparative. Face întâi, pe baza tit-

lurilor culese în acest volum, o statistică comparativă a activității corpului profesoral al Universității românești cu aceea a celui dela Universitatea ungiurească (luând activitatea celei din urmă din anuarele publicate de rectoratul universității ungiurești) și ajunge la concluzia că: în primul deceniu de activitate, corpul profesoral al Universității românești a produs 5166 cărți și articole, 46 de periodice și 549 aparate față de 1375 de cărți și articole, 13 periodice și 1 aparat produse de Universitatea ungiurească în primul ei deceniu de activitate (1872—1883). Dl. Crăciun nu se mulțumește însă să compare activitatea celor două Universități în cadrul unui singur deceniu, ci face o statistică comparativă între activitatea corpului profesoral dela Universitatea românească în primul deceniu și activitatea celui dela Universitatea ungiurească pe 45 de ani, rezultatul fiind de 5761 titluri (univ. rom.) față de 7146 titluri (univ. ung.); ce ne însemnă diferență pentru un răstimp atât de mare! În afară de acestea mai dă două statistici, una a contribuțiilor Univ. românești și celei ungiurești la progresul științei universale și una al numărului periodicelor în care s'au publicat articole științifice, după țările în cari au apărut. Și în aceste statistice, balanța cade tot de partea noastră.

Restul volumului cuprinde titlurile lucrărilor personalului didactic și științific al Universității românești în primul deceniu, împărțit pe facultăți și catedre, folosind o metodologie internațională, aplicată de D-Sa pentru întâia oară la noi.

La sfârșitul volumului dă lista periodicelor la cari a colaborat corpul profesoral, un indice de nume și traducerea franțuzească a părții introductive, pen-

tru ca în felul acesta, lucrarea să fie accesibilă pentru toată lumea.

Gh. Vinulescu

Insemnări

EPISCOPIA VADULUI ȘI A FELEACULUI își primește, în zilele de 28 și 29 Iunie, pe noul ei mire. El vine în scaunul înălțat de marele său înaintaș la un prestigiu unic. Avem credința că îl va ocupa cu sacră demnitate și cu sentimentul desăvârșit al marei răspunderi față de Dumnezeu și de oameni, pe care și-a luat-o în momentul când s'a hotărât să-i urce treptele. Prin energia cu adevărat voevodală a ierarhului de pie memorie Nicolae Ivan, crucea strălucește astăzi pe creștetul unui monument, care este o podoabă măreață a capitalei Ardealului. Ea nu trebuie să strălucească însă numai acolo sus, ci în inima și în casa tuturor acelor, care se numesc pe sine creștini, fără să simtă aceasta ca o poruncă supremă a vieții lor. Ne gândim înainte de toate la marele număr al intelectualilor noștri, depărtați cu desăvârșire din via Domnului. Dela reincreștinarea clasei conducătoare atârnă astăzi nu numai soarta bisericii românești ci a întregii noastre vieți publice. P. S. Sa Nicolae Colan a simțit de mult gravitatea acestei probleme. Cele două publicații, *Revista Teologică* și *Viața Ilustrată*, pe care le-a condus cu o nobilă râvnă, stau mărturie înaltă despre duhul apostolic de care este pătruns. Dela înălțimea scaunului arhieric, pe care îl urcă acum, această operă poate fi realizată cu mai mulți sorți de izbândă. Ii urăm ca bunul Dumnezeu să-i dea harul Lui, pentru a o putea duce la desăvârșire.

G. R.

AM PRIMIT LA REDACȚIE:

- Lucian Blaga*, Spațiul mioritic. București, Cartea Românească, 1936.
Aurelian Sacerdoțeanu, Considerații asupra istoriei Românilor în evul mediu. București, 1936.
Id., Mormântul dela Argeș și zidirea bisericii domnești. Extras din „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice, 1935.
Id., Ceva despre Mitropolitul Hariton al Ungrovlahiei. București, 1936.
Id., Două acte Hațegane și unul Vâlcean. Extras din „Memoriile Secțiunii Istorice” a A. R. 1936.
Mihail, Agonia. Stihuri. Craiova, 1929. Scrisul Românesc.
Id., Urmare. Stihuri. București, 1936.
C. I. N., La force répulsive de la matière cause des radiations et base de l'évolution des mondes. (Résumé). Craiova, 1936.
Aron Cotruș, Verseck. Forditotta: *Kibédi Sándor*. Cluj, 1936. Tip. „Gloria”.

CĂRȚI ȘI REVISTE:

Afirmarea (Satu Mare) Aprilie.— *Plaiuri Săcelene*, Martie-Aprilie.— *Revista Dobrogeană* (Constanța). — *Știință și Progres* (Tg.-Mureș) Mai, Iunie.— *Scântea* (Gherla) Martie.— *Front Literar* (Brașov) Aprilie, Mai, Iunie.— *Inainte* (Deva).— *Ardealul* (Brașov).— *Gazeta Odorheiului*. — *Kimondom* (Arad) Aprilie.— *Preocupări Literare* (București) Mai, Iunie.— *Carpații* (Cluj) 15 Mai; 15 Iunie.— *Fruncea* (Timișoara).— *Lumea Militară Ilustrată* (București) Mai, Iunie. — *Solia Dreptății* (Orăștie). — *Glas Românesc* (Odorheiul). — *Libertatea* (București). — *Solia* (Orăștie). — *Gândul Vremii* (Iași) 15 Mai. — *Gazeta Ciucului* (Gheorgheni). — *Korunk* (Cluj) Iunie. — *L'Europe Centrale* (Praha). — *Viața Ilustrată* (Sibiu) Iunie. — *Orientări* (Moinești-Bacău), Aprilie, Mai. — *Graiul Maramureșului* (Sighet). — *Unirea Poporului* (Blaj). — *Minierul* (Ticu-Colonie).— *Oituzul* (Sf. Gheorghe).— *Avântul* (Petroșani). — *Lucefărul* (Timișoara) Mai. — *Buletinul Sanitar al Municipiului Cluj*. — *Cuget Moldovenesc* (Bălți) Aprilie-Mai. — *Insemnări Sociologice* (Cernăuți) Mai. — *Frontul* (București) Aprilie. — *Scântea* (Turnu-Măgurele). — *Erdélyi Szemle* (Cluj). — *Astra* (Sighet). — *Gata oricând* (Ploiești) Aprilie. — *Steaua Transilvaniei* (București). — *Glasul Muncitorului Român* (Reșița). — *Vremea* (București). — *Adevărul Literar și Artistic* (București).— *Gândirea* (București), Iunie.— *Revista Fundațiilor Regale* (București) Iunie. — *Societatea de Măine* (București) Mai. — *Sociologie Românească* (București), Mai. — *Insemnări Ieșene*, 1 și 15 Iunie. — *Observatorul* (București) Mai—Iunie. — *Valuri Dunărene* (Siliștra) Mai.

CUPRINSUL:

- Pavel Dan*, Inmormântarea lui Urcan Bătrânul (sfârșit).
I. Caranica, Legendă; Pentru un copil (versuri).
Radu Gyr și Anton Balotă, Din poezia populară albaneză.
Ionel Bălan, Fata din casa veche.
Ion Moldoveanu, A fost (versuri).
Olga Caba, Câteva figuri din poezia engleză modernă.
Letitia Pașu, Sete (versuri).
Andrei Ciobanul, Spirit și viață.

C R O N I C I

- CRONICI LITERARE. *Ion Chinezu*, I. Pîllat, Poeme într'un vers.-
Emil Giurgiuca, Vlaicu Bârna, Cabane albe (colecția Azi). — *Constantin-Stelian*, Mircea Streinul, Tarot sau Călătoria omului; *George Drumur*, Solstiții.
CRONICA IDEILOR. *Licu Pop*, O concepție creștină despre personalitate.

M I Ș C A R E A C U L T U R A L A

- CĂRȚI ȘI REVISTE: Biblioteca Bibliologică (Gh. Vinulescu). — INSEMĂRI: Episcopia Vadului și a Feleacului (G. R.)

CĂTRE ABONAȚI

Rugăm pe abonații revistei noastre, cari nu sunt la curent cu plata abonamentului, să nu piardă din vedere faptul că suntem la jumătatea anului, iar abonamentul se plătește anticipat.

Administrația

Tipografia „Cartea Românească” Cluj, Calea Dorobanșilor No. 14

CENZURAT

LEI 20.-